

Nhân Vật:**Kiều Loan** 28 tuổi, vợ Vũ Tướng Quân**Ông Già** 65 tuổi, Thầy học cũ của Vũ Tướng Quân**Hiệu Úy** 25 tuổi, Tù trưởng của Vũ Tướng Quân**Vũ Tướng Quân** 35 tuổi, chức Chưởng Vệ, Võ Quan thân tín của Gia Long**Hình Thị Lang** 55 tuổi, trông nom các việc hình sự trong Triều Đình Gia Long**Hình Tham Tri** 55 tuổi, trước là mưu sĩ của Tây Sơn, sau ra làm quan cho

Nhà Nguyễn

Người Què 40 tuổi, một Tướng nhỏ của Tây Sơn bị Gia Long cầm tù**Ngục Quan****Nội Quan****Một tốp lính****Những người qua đường****Hai thư sinh****Một lũ trẻ**

Kịch xảy ra khoảng tháng chín 1802 sau khi Gia Long lên ngôi ở Huế (Phú Xuân) và Triều Đình Nhà Tây Sơn (Nguyễn Quang Toản) ở Thăng Long đang suy yếu. Sự việc diễn biến tại Kinh Thành Phú Xuân từ tối hôm trước đến nửa đêm hôm sau.

KHÚC HÁT MỞ ĐẦU

Thời loạn ly ai đẹp mãi bao giờ...

Một buổi chiều mùa Thu năm 1802. Một ngã ba đường ngoại châu Thành Phú Xuân. Trời đã xế chiều. Xa xa nếp hoàng thành đang chìm trong sương. Bên đường một vài túp lều ủ rũ, vài thân cây khẳng khiu giơ lên nền trời úa đỏ những ngón tay tuyệt vọng. Trống thu không, chuông chùa rền rĩ.

Mở màn: Một tốp hai ba tên lính dẫn một xâu người bị trói đi từ trái sang phải. Đoàn người bị bắt đầu cúi gục, quần áo rách tả tơi, mặt xám ngoét. Những người qua đường lăm lét nhìn đoàn tù rồi cúi mặt, đi nhanh. Bọn trẻ đang chơi đùa nép vào nhau sợ hãi. Tiếng roi bọn lính vụt người nghe vun vút. Hết đoàn tù ấy đến đoàn tù khác dằng dặc...dằng dặc...Trầm trầm lơ lơ tiếng hát của bọn lính bắt người.

Đoạn I*(Tiếng hát bọn lính):*

Bắt người trói cả một dây

Ngày mai vui lấp mưới thầy một mớ

Vợ con đói rách hãy chờ

Lính tiền vua thưởng đong bồ gạo ngon.

*Những đoàn tù đi hết, một lát có tiếng xôn xao:**"A ! Điên !.. điên !"* Kiều Loan từ mé trái chạy ra,*xiêm áo xóc xếch, dính nhiều sợi cỏ,**nhiều cánh hoa, nhiều bùn đất. Theo sau nàng,**một Đứa Trẻ chạy đùa với dải áo bay lất phất.**Kiều Loan quay lại đuổi bắt Đứa Trẻ.**Nàng túm được nó, cười khanh khách.*

Hôm nay mới gặp Tàn Thủy Hoàng

Bạo chúa như ông sượng hay khổ ?

Trời sang thu lá đã vàng

Ông khóc hay cười trong nắm mộ ?

Đứa Trẻ (sợ hãi cố gỡ ra):

Em không quen biết những người điên
Chị buông ra, em còn về cuối phố.

Kiều Loan

Tôi đứng chờ thu xanh biếc ngõ
Trăng khuya cúi mặt nhớ phương trời
Còn ông ôm mặt nhớ Tần phi
Ông vỗ gươm vàng đề lên gió
Hát rằng: Trường thành ta đạp đổ
Rượu ngập Hàm Dương, mắt dị kỳ
Cười rụng đầu người, thuyền xuôi máu đỏ
Bỗng nghiêng mình trắng nõn áo cung phi.
(*Nàng bắt chước người chớ đờ*)

Thuyền ơi ! Ta chớ giăng đi
Mênh mông biển gió thấy gì nữa đâu
Thuyền ơi ! Ta ghé bến sầu
Khóc không nước mắt hoen màu thời gian
Thuyền ôi ! Tóc chảy đêm vàng
Giai nhân sóng soãi hai hàng chiêm bao
(*Rồi khóc nước nở*)

Chồng tôi phóng ngựa phương nào
Mà đây vó sắt dẫm vào tuổi thơ

Từ lúc này, bọn trẻ con thập thò sau quán sau cây nhìn Kiều Loan không dám lại gần, đôi lúc lại gọi léo nhéo “Cô điên ơi ! áo cô điên đẹp quá !” Hoặc “Lính nhà vua sắp bắt cô điên”.

Người qua đường:

Cô đi đâu mà điên dại ngẩn ngơ. Cô nhớ ai ? Kìa sao cô lại khóc ?

Kiều Loan:

Tôi nhớ chàng, đôi mắt trong như ngọc
Đã chìm sâu bùn lạnh đất kinh đô
Độ ấy mùa xuân ghen mái tóc
Chồng tôi say đồ nắng trai tơ
Mái gianh nghiêng rót tình phong nhụy
Hoa khéп hương vàng, gọi chẳng thừa
Luyện kiếm vườn mai, chim khúc khích
Cười đôi lứa trẻ quá làm thơ
Vội vàng dăng áo che nhan sắc Nét bướm vàng tươi nắng tỏa mờ.

Người qua đường (thở dài):

Thời buổi này, những người tươi trẻ nhất lại thành điên...

Kiều Loan:

Tôi điên tự ngày xưa Nhưng má phấn đã dám so xoan héo
Thời loạn ly, ai đẹp mãi bao giờ
Vó câu vắng động trong mơ
Tình ra đã nát mình tơ nõn nà
Đố ai rờ được mái nhà
Cho đàn chim sẽ bớt tha buồn về.

Một Đứa Trẻ (vỗ tay):

Thật là hay ! Cô hát lại cháu nghe
Rồi cháu đưa vào kia mà ngủ trọ

Kéo nữa tối, vua cấm đèn cấm lửa
Cấm dân gian đi lại ở kinh thành.

Kiều Loan (*cười*):

Vua cấm đèn thì chị thức thâu canh
Đôi mắt sáng soi tìm trong sáu viện
Linh hồn chị sẽ bay vào bệ kiến
Nở thành hoa trắng muốt giữa sân rồng
Thương bà công chúa nằm không
Đợi một tấm chồng đập nát lầu son
Dựng hai gò má cô đơn
Thành hai trái núi mưa hồn năm canh

Người qua đường:

Vua có lệnh bắt những người hát nhằm
Đầu sẽ bêu sương gió nếp hoàng thành.

Kiều Loan (*ngơ ngác*):

Vua ở đâu ? Tôi chỉ ngủ một mình
Nằm mê thấy vua nhà ai bỏ vợ
Cưới ngay được một bông hoa bé nhỏ
Một đêm trăng hoa đẹp nở người tiên
Vội vàng hoàng đế phát điên
Xé tan người ngọc, cười nghiêng bệ rồng.

Người qua đường:

Bao nhiêu người đã vào nằm ngục tối
Cô im đi, lính phòng thành sắp tới.

Kiều Loan (*lờm, bĩu môi*):

“Cô im đi” ! Này khúc hát quê hương
Tôi hát lên đâu phải để buồn thương
Nhưng chính thực để chồng tôi đỡ khổ.
(Tôi hát rằng)

Những đêm trời đất quay cuồng gió
Ta trút y thường, cởi giặc mê
Trèo tít ngọn cau van với gió
Xin đưa thân gái đến Hà Khê
Nơi ấy chia tay chồng bỏ vợ
Hàng cau ngóng mãi bóng ai về
Có con mèo trắng ôm thân mốc
Thảm thiết gào giãng xé gió khuya.

Người qua đường:

Cuối phương tây, hoàng hôn càng tê tái
Tôi càng nghe càng ghê lạnh tình thương
Đất vua chúa, buồn vui không được nói
Cô về đi, đừng cười khóc bên đường.

Kiều Loan:

Hỡi con đé đêm trường năn nỉ
Người yêu ta ngủ kỹ nơi đâu
Về đây lượm mãi tiếng sầu
Sao người nín lặng bên lầu rêu phong ?
(*Đổi giọng*)

Mắt chồng đổ lại lấy chồng
Ông vua chưa vợ áo rồng rộng thân.

Một Đứa Trẻ (đến gần Kiều Loan, níu áo):

Cô điên ơi, cho cháu một bông hoa
Và cho cháu cả cái vòng gỗ quý.

Kiều Loan (vui vẻ tháo vòng tay trao Đứa Trẻ):

Chị không tiếc. Nhưng này em trông chị
có đẹp không ?

Đứa Trẻ:

Chị đẹp như bà tiên
Đẹp thế này, ai xui chị thành điên ?

Kiều Loan (cười):

À, chị điên ! Từ khi trời bỏ đất
Đây, cho em chiếc vòng này quý nhất
Gỗ hạnh hương hồng nhạt nổi mây đen
Vòng này là vật đính duyên
Mười năm thắt chặt ưu phiền trên tay.
(Chiều ngả dần. Những người qua đường bỏ về)

Đứa Trẻ:

Trời đã chiều mà chị vẫn đứng đây
Chị về đâu ?

Kiều Loan:

Chị sẽ nằm trên cỏ
Ngủ một giấc đến ngày mai sáng tỏ
Thì chị đi lên núi lại lên rừng
Chị buồn chị hát vang rừng
Cỏ cây sa lệ núi rừng ngân ngơ ...
(Bọn trẻ bỏ đi nốt)

Đoạn 2

(Có hai thư sinh đi ngang qua rồi dừng lại)

Thư Sinh A:

Cô ả này chiều qua tôi đã gặp
Cũng điên rồi ngồi hát bên sông Linh

Thư Sinh B:

Bóng chiều nghiêng trên mấy lớp hoàng thành
Người thiếu phụ như in tranh loạn lạc.

Kiều Loan:

Hai thầy đồ chắc học hành uyên bác
Sắp đến kỳ kinh nghĩa, gió bay xa
Xếp bút nghiên mà vác giáo theo ta
Sức lực ấy, lũ gà chưa phải trói.

Thư Sinh A:

Giai thời loạn thẹn mình mang chẳng nổi
dây Trường Sơn đi lấp biển sóng cồn
Nhưng cô nương sao giận phần hồn son
Cửa phòng khuê không chờ giảng tâm sự ?
Chốn kinh kỳ chưa nguôi cơn cuồng vũ
Quý không đầu còn gõ cửa đêm mưa
Biết bao cơn gió độc của nhà vua
nồng xương máu, thổi bên đường xào xạc
Thì...cây sung nào...quả rơi lác đác...

Kiều Loan:

Sung cứ rưng, còn tôi, tôi cứ hát
Tôi hát chơi đã mấy lúc rưng đầu
Tôi hát rằng:
"Tình ơi, nước chảy qua cầu
Thì tha hồ cây dương liễu nhớ màu tà huy".

Thư Sinh A:

Thời bây giờ thiên hạ hết thương nhau
Ai hoài công nghe kể chuyện u sầu
Cô về đi, vì chòm cây yên lặng
Thấu lòng cô, chờ đêm khuya thanh vắng
Sẽ bò vào nội điện nói vu vơ.

Thư Sinh B:

Thì sớm mai phơi máu chợ kinh đô
Đầu thiếu phụ lác lư sầu vạn kiếp.

(Hai thư sinh bỏ đi)

Kiều Loan (nín lại):

Hãy dừng lại ! Hỡi chàng tôm chú tép
Ta hát chơi, đầu rưng cũng không lo
Ta hát rằng:

"Thương ơi cái lũ học trò
Dài lưng tốn vải ăn no lại nằm".

Thư Sinh B (vui vẻ):

Cô là ai ?

Kiều Loan (lẳng lơ):

Tôi là em ruột chị Hằng
Đêm qua tôi bỏ cung giăng xuống trần
Đứng đây trông hết xa gần
Tài trai chí lớn có ngần ấy thôi.

Thư Sinh A:

Chồng cô đâu ?

Kiều Loan:

Chồng tôi đi chinh chiến bốn phương trời
Oanh liệt lắm, nhưng năm xưa đã chết
Còn một mình, sự đời tôi chẳng thiết
Tôi lang thang, tôi hát để quên sầu
Tôi hát rằng:

"Tình tang, xe ngựa công hầu
Cam lòng tan nát riêng màu cỏ hoa..."

Thư Sinh B:

Tiếng hát hay như từng giọt châu sa.

Thư Sinh A:

Chồng nàng mất bao lâu rồi đấy nhỉ ?

Kiều Loan:

Đã mấy năm tôi không còn nhớ kỹ
Đếm biệt ly bằng lá rưng bên đường
Chồng tôi xưa lưng lầy khắp nghìn phương
Đi dẹp giặc rồi về làm...

Thư Sinh A:

...làm Tư Mã ?

Kiều Loan:

Rồi về làm cái cầu vồng đẹp quá
Tan cơn mưa cầu đã tắt từ lâu
Tôi buồn, tôi hát đôi câu
Mây buông vải trắng trên đầu hoa râm...

(Nàng úp mặt vào tay khóc. Hai thư sinh lắc đầu ái ngại rồi kéo nhau đi. Xa xa, tiếng chuông chùa...)

Đoạn 3

(Nàng ngừng lên ngơ ngác, bứt một bông hoa trên mái tóc, xé vụn từng mảnh).

Kiều Loan:

Ta đứng trơ đây bêu má phẩn
Mà thương thiên hạ sống bơ vơ
Chiến tranh đẩy túi phùng buôn máu
Danh nghĩa chồi lên những sọ dừa
Nguyễn Huệ có sao thành phản nghịch ?
Đề loài mãi quốc dựng ngôi vua ?
Nước vòng ngọc sáng gương trong vắt
Mây chẳng buồn chơi với bóng cờ.
(Một Ông Già chống gậy trúc lặng lẽ vào quán uống rượu)

Kiều Loan:

Hỏi thăm phỏng đá từ xưa
Chim nào bay rợp giấc mơ anh hùng
Vó câu khua động non sông
Xanh xanh trời bể thỏa lòng trượng phu
Cơn khói lửa mịt mù Nam Bắc
Đường viễn chinh vắng vặc trắng soi
Nghìn năm hồ để mấy người
Một tay biến chuyển đất trời mệnh mang
Ta hát rằng:
Hỡi ai múa kiếm trên lưng ngựa
Giờ đã nằm yên dưới suối vàng
Chí lớn từ xưa chôn chặt đất
Riêng đàn đóm đóm lại thênh thang...

Đoạn 4

(Hiệu Úy, trẻ tuổi, lấm liệt trong bộ nhung phục, đi qua đường. Kiều Loan chợt trông thấy, túm áo chàng).

Kiều Loan:

Mời tráng sĩ lại đây tôi kể chuyện:
Miệng tôi cười như trăng soi mặt biển
Mắt tôi đen như vực thăm luân hồi
(Nàng quay phắt lại chỉ thẳng vào mặt Hiệu Úy)
Chàng là người phụ bạc, chàng quên tôi
Tôi tìm chàng cạn sông rồi lở núi
Suốt mười năm, bao giận hờn buồn tủi
Nước mắt này gấp mấy sóng Châu Giang ?

Hiệu Úy (ngơ ngác và say mê):

Nàng dị kỳ như cô gái rừng hoang
Tôi đâu biết chuyện mười năm tìm kiếm
Nàng là ai ? Ồi dung nhan kiều diễm
Từ chiều nay tạc tượng đến muôn đời

Kiều Loan (*càng gay gắt*):

Chàng cưới bà công chúa xấu hơn tôi
Mới ba năm đã thành con ác phụ
Bị bùa yêu, chàng quên phăng vợ cũ
Mỗi gói quỳ, nô lệ sắc hồ tinh.

Hiệu Úy:

Chuyện ngày xưa nàng giấu kín u tình
Chồng nàng xưa chắc là người phụ ươc
Gặp chiều nay nhưng hẹn từ kiếp trước
Mất người điên ngùn ngụt đốt lòng ta
Nàng cợt đùa, càng thêm nổi xót xa.

Kiều Loan:

Tôi không đùa vì mắt tôi còn mở
Lòng chưa chết, bao giờ nguôi tưởng nhớ
Ngày ra đi, chàng cũng mặc áo này
Cũng thanh gươm buộc dải lụa hồng bay
Cũng đôi mắt thiết tha, và giọng nói
như than van từ lưng chừng ngọn suối
cũng say mê...

Gió hiu hiu lạnh lẽo sóng Hà Khê
Người ấy đi đâu sao không trở về ?

Hiệu Úy:

Tôi có việc phải vào ngay nội điện
Xin cô nương buông áo, kéo đêm khuya.

Kiều Loan:

Tôi không buông, chàng phải đến đằng kia
Tìm bằng được một anh chàng họ Vũ

Hiệu Úy (*bổng chú ý*):

Chồng cô nương là một người họ Vũ ?

Kiều Loan:

Nhấn hộ tôi rằng: ông ơi, người vợ cũ
Đang chết mòn trong cát bụi Phú Xuân
Chim tha rơm về mái tóc hoa râm
Làm tổ ấm để vợ chồng đoàn tụ

Hiệu Úy:

Có đích thực chồng cô nương họ Vũ ?

Kiều Loan (*ôm vai Hiệu Úy*):

Đúng chàng rồi, chàng phải cưới tôi đi
Từ vấn danh, nạp thái đến vu quy
Cứ đem đến cho tôi con Xích Thổ
Và một thanh gươm, để tôi chém cổ
kẻ phụ tình đang trốn tít chân mây

Ông Già (*ở trong quán nói ra*):

Mời cô nương và dững sĩ cùng say
Lão tung gậy thành câu vòng đồ tía
Làm lễ cưới phải trăm bình rượu quý
Tế tơ hồng phải khóc lạt trần gian.

Kiều Loan (*buông áo Hiệu Úy, giọng nghiêm trang*):

Tôi nói đùa, xin chàng đừng để ý
Mời chàng đi !

Hiệu Úy:

Lòng tôi đã chia tan
 Nàng là ai ? Tôi muốn biết tên nàng
 Để những khi thần thơ ngoài nội cỏ
 Khi kéo quân ra ải lạnh, trăng mờ
 Tôi ngậm ngùi, bâng khuâng niềm tưởng nhớ
 Gọi tên nàng trong bóng khói hư vô.

Kiều Loan:

Ngày muôn rồi, tráng sĩ hãy vào thành
 Vợ chồng tôi như đôi lá tròn xinh
 Kết liền cánh nhịp nhàng âu yếm mãi.

Hiệu Úy:

Nàng đẹp quá, tôi tiếc người điên dại
 Này áo xiêm đầy bụi đất đường xa
 Nắng phượng nào trong cánh lụa thướt tha
 Thâu góp hết tình yêu trong cát bụi
 ảo não quá, mắt cuồng si với vợ
 Tóc trôi dài nhạt lạnh sóng trường giang
 Nàng ở đâu ?

Kiều Loan:

Tôi ở giữa rừng hoang
 Tôi là gái goá chồng, là tiết phụ
 Thở hương khói để phụng thờ người cũ
 Và ban thờ là mắt lệ long lanh
 Chuông thu không trong gió lạnh rừng mình
 Mời tráng sĩ hãy vào trong nội điện.

Hiệu Úy:

Lòng trong trắng chôn tình sâu tựa biển
 Từ chiều nay vui tâm sự thiết tha
 Cô về đi, quê hương ấy còn xa
 Nắng thoi thóp, tiếng chuông chùa vắng vắng
 Như giục cánh chim non tìm tổ ấm
 Kẻo đêm nay sấm chớp rộn lòng đau
 Cô về đi, ta phải cách xa nhau
 Duyên kỳ ngộ, hương vương đầy nếp áo
 Và tiếng hát líu lo đường gió bão
 còn kéo dài trong những buổi chiều xanh
 Bao giờ quên bóng lá rụng bên thành...
(Hiệu Úy đi hẳn và Kiều Loan cũng đi khuất)

Đoạn 5

(ánh chiều tắt hẳn, ánh trăng thượng tuần chiếu xuống xanh nhạt. Ông Già ngâm thơ trong quán rượu)

Ông Già:

Bảng lảng thân tàn ai có hay
 Gươm ta ngủ bụi đã muôn ngày
 Chiến bào thơm máu phơi trắng khuyết
 Tuấn mã mòn xương ngóng cát bay
 Tuổi quá sáu mươi thêm giấc ngủ
 Đời trôi nghìn vạn nhớ cơn say
 Bóng chiều thương chuyện mười năm trước

Mưa rụng kinh thành buốt cánh tay
(Trong quán có tiếng đổ vỡ. Ông Già bị đẩy lùi ra ngoài. Cửa quán đóng sập)

Ông Già:

Ồ, các người vô lý
Cứ giục lão đi về
Nào ta biết về đâu ?
Người chết nằm dưới đất
Người sống chỉ nghiêng bầu
Vua chúa rồi cũng mất
Riêng ta còn sống lâu.

Kiều Loan (ở mé đường chạy ra):

Kìa tia chớp Bắc Bình Vương đã lại
Áo nhà vua tê tái màu son
Mắt đen hai vục sâu tròn
Chiều nay úp xuống linh hồn bơ vơ
(Nàng túm gậy Ông Già)
Có phải chàng ? Sao dám ở kinh đô
Nơi gấm lụa vàng son che khuất bóng
người ly phụ héo hon, lệ trôi phăng gối mộng
Lệ trôi phăng cả mái nhà gianh
Quê hương có núi xanh xanh
Núi đi đi mắt buồn tênh xứ người
Tôi nói thế mà chồng tôi cũng khóc
Tôi thương quá tôi bèn vò mái tóc
Suốt ba đêm lau nước mắt cho chồng
Rồi vống đưa, tôi cất tiếng:
(Nàng bắt chước người mẹ bé con và hát ru)
Bồng bồng bông

Thiếp ru chàng ngủ biển Đông
Mây chiều sừng sững như lòng đau thương
Chớp nguồn, sấm động mười phương
Bao giờ chuyển đất đường gươm anh hùng

Ông Già:

Nghe tiếng hát, tóc không đành nhuộm trắng
Rượu không đành lật đổ khối lo âu.

Kiều Loan:

Chàng khóc mãi, lòng tôi càng cay đắng
Tôi kể chuyện: Mười năm em gánh nặng
Cái biển Đông và dãy núi Đoài
Này chàng xem: bầm tím cả hai vai
Lòng nhức nhối từng cơn tưởng nhớ
Chàng tuyệt mù trời xa cách trở
Em âm thầm dệt lụa trắng phau phau
Sớm lại chiều em quấn trên đầu
Đi thơ thẩn hát vang ngoài ngõ trúc
Đêm nhớ nhung, gió lay hồn tỉnh thức
Níu bóng chàng, em lại nằm mơ :
"Vườn hoang bàng bạc trắng mờ
Nhạc vàng giục ngựa bao giờ hồi hương".

Ông Già:

Từ chiều nay tiếng hát cạn trăm bình
Ta say rồi, vỗ trắng cuộc phù sinh
Nằm thanh thoi chờ nghe câu tuyệt diệu.

Kiều Loan:

Tiếng võng đưa, chàng chập chờn nhắm mắt
Tôi bỗng nghe gió âm cung hiu hắt
Đến nửa đêm, thức giấc, lắng tai nghe...
Thì chồng tôi đã chết trên cành tre.
(*Nàng cười rũ rượi*)

Ông Già:

Ai đứng kia ? Ơi hỡi khách qua đường
Ngồi xuống đây, ta có bình rượu quý
Hãy cùng say, ha ha, cùng túy lúy
Cứ say đi, trời đất nghĩa gì đâu.

Kiều Loan:

Cụ nói gì, cháu tuổi thơ chẳng hiểu
Nhà cụ đâu, sao cụ không đi về ?

Ông Già:

Nhà ta đâu ? Túp lều tranh xiêu vẹo
Nằm tương tư bóng đẹp không quay về
Nhà ta đâu ? Con sông dài trắng xóa
Buồn nghe mưa trũng điệp khúc tiêu dao
Gió đã xoay chiều, giang sơn tàn tạ
Giải Trường Sơn nhớ mãi một chòm sao.

Kiều Loan:

Nhà không có vì "giang sơn tàn tạ
Gió xoay chiều" Cụ hát đến là hay
Cụ già ơi, ai xui cụ thành say ?

Ông Già:

Ta có muốn say đâu, này ta nâng vạt áo
hứng dòng lệ triền miên chan hoà rượu ngon
Ta có muốn khóc đâu, này cánh tay lão đảo
như núm bóng anh hùng phai mờ nước non.

Kiều Loan:

Trong thế gian làm chi có anh hùng ?
Anh hùng ở đâu ? Là ai ? Thừa cụ ?
Cụ đi đâu lại ôm cây cỏ thụ
ngả về đây cho chặt cả lòng tôi ?
Cụ nhớ xem nước mắt bấy nhiêu rồi
Cụ có giả hay còn đòi uống nữa ?
Tôi chỉ mong rượu chảy về chan chứa
Rượu mộng mênh, tôi với cụ bỗng bênh...

Ông Già:

Lão chưa say, mới uống có vài bình
Đem vò nữa, lão chưa say. Chủ quán !
Trên cõi đời khi rượu ngon đã cạn
mà chưa say, thì lão giết nhà ngươi !

Kiều Loan:

Một bình men Đông Hải đã vơi rồi
Cụ muốn say hãy vào cung chúa Nguyễn !

Ông Già:

Rượu của người quay cuồng như sóng biển
Ta sẽ tâu lên Hoàng Đế Quang Trung
bắt nhà người đi tát cạn bể Đông !

Kiều Loan:

Tát bể Đông, phải đan chiếc gàu sòng
bắt chúa Nguyễn chui vào nằm đánh trống
Tung lên gió lại thành anh Chiêu Thống
Chết vì trong tay áo có đàn ong !
Vợ chồng tôi cứ tát mãi bể Đông
Chồng tôi ngã, tôi cười như sóng vỗ
Chiều hôm ấy tôi say sưa quá độ
Nghĩ cũng thương bà công chúa Ngọc Hân
Đi lấy vua, uổng phí cả mùa xuân !

Ông Già:

Than ôi, mặt đất chông chênh
Không dung hồn vĩ đại
Mộng nghiêng trời, dân ta chưa kịp hái
Thì ngọn gió hiu hiu làm đổ vỡ tan thành
Từ rừng xanh, từ núi đỏ, từ viễn phố, từ cô thôn
Những tiếng sáo băng khuâng chiều lại chiều véo von
Từ lều mưa, từ quán gió, từ gác tía, từ lầu son
Có những người điên nào cười thảm, khóc ròn
Phơ phơ râu tóc mà như tuyết
Ngày tháng vu vơ mà trăng mờ héo hon
áo bụi quần sương càng ưu phiền tuế nguyệt
Nửa giấc chiêm bao đành gậy trúc hao mòn
Mời cô nương cùng ta vào bệ kiến
Xin nhà vua đủ trăm vò rượu ngon
Uống thật say rồi lên đỉnh Tây Sơn
khuôn đá tảng ném bừa vào đế khuyết.

Kiều Loan:

Thưa lão trượng, cửa thành đều đóng hết
Cụ đứng đây xem cháu lên cung giăng
Nội đêm nay cháu sẽ giết cô Hằng
Lôi chú Cuội xuống trần cho uống rượu.

Ông Già:

Phải, có ba thứ không bao giờ chết:
Điên cuồng pha rượu chắt thành thơ
Ngày mai thiên hạ tàn đi cả
Giữa ngã ba đường tôi với cô.

Kiều Loan:

Cụ quá say, nhưng không say vì rượu
Cụ là ai ?

Ông Già:

Nước mắt hoen trên đế nghiệp Tây Sơn
Mưa tầm tã trên nắm mồ Nguyễn Huệ.

Kiều Loan:

Nguyễn Huệ ?

Ông Già:

Người chuyển rung bốn bề
Thương nước, dựng lên áo vải cò đào
Đôi mắt người sáng rực hai vì sao
Cứu dân tộc khỏi nanh hàm vuốt sói
Quả ngọt hoa thơm cho người nghèo đói
Tiếng nhạc lời ca cho khắp dân lành.

Kiều Loan (*khoe áo*):

Áo chấu dệt đây với mộng tuổi xanh
khi biên thù tan bóng giặc Mãn Thanh
Tiếng khung cửi nhịp tiếng Người bầu bạn
Giọng của Người, giọng chuông đồng sang sáng
Tiếng hô quân ngoài ba dặm vang lừng.

Ông Già:

Ta đã xem Người xuống núi, lên rừng
Như một vị thiên thần tung gió bão
Bên Cao Miên, các tháp ngà lão đảo
Tít miền Nam, thành Gia Định rung rinh
Ngoài Bắc Hà, cung điện bổng rung mình
như động đất, khi chân Người bước tới.

Kiều Loan:

Ngày Tiên đế diệt nhanh loài lang sói
Cháu còn thơ đã mộ tiếng anh hùng
Gặp bao chàng tuổi trẻ luyện đao cung
Từng quật ngã ba toà Lê, Trịnh, Nguyễn
Cháu mơ ước được bước đi uyển chuyển
hát véo von trong mộng Bắc Bình Vương
Ai ngờ đâu tháp thoáng núi Tây Sơn
đã đổ xuống, chỉ còn mô đất nhỏ !

Ông Già:

Còn bình rượu, rượu tuôn mưa nhả gió
Mộng đã tan, ta sống mãi trên đời
Chỉ còn bình rượu đắng để làm vui.

Kiều Loan:

Cụ nhìn xem: Có còn đâu rượu đắng
Càng say sưa, chuyện đời càng chất nặng
Bầu rỗng không, chứa chật những hồn ma
Cháu quá mê, giờ cháu mới nhận ra :
Cụ dạy học đất Hà Khê thuở trước.

Ông Già:

Cô biết lão là ai ?

Kiều Loan:

Mười năm trước
Có anh học trò mắt xéch, mặt vuông
Ăn mỗi ngày hết nhẩn nôi mười cơm
Quật ngã hết trai làng môn đánh vật
Đến trường cụ, học thì hay chữ nhất
Tính ngang tàng, cụ đã phải đuổi ra
Vì chót đấm gãy lưng một chú ngựa già
bên hàng xóm Thầy phải đèn năm lạng bạc.

Ông Già:

À...lão nhớ...nhưng ngày nay tuổi tác
Học trò xưa kể đến mấy trăm người...
Nhớ làm sao ! Trường cũ đã tan rời
Đệ tử, môn sinh...tuyệt mù bốn ngả
Đứa đi làm quan, dập dìu xa mã
Đứa về làm dân, cày cuốc, gánh gồng
Có đứa theo buồm căng gió bể Đông
Có đứa ngã trên chiến trường Nam Bắc.

Kiều Loan:

Anh học trò này
cũng đã theo Quang Trung dẹp giặc...
Đến ngày nay cờ biển rợp trên đầu
Là chồng tôi !

Ông Già:

Giờ hấn ở nơi đâu ?
Tên gì nhỉ ?

Kiều Loan:

Anh học trò họ Vũ...

Ông Già (ngắm nghĩ một lát):

À...họ Vũ...! Phải...phải rồi ! Ta nhớ
Cái thằng đầu to, mắt xéch, mặt vuông
...Cũng muốn theo gương người hóa đá
Nhưng chồng tôi có cũng bằng không !

*Sáng hôm sau, trong Hình Bộ Đường của Triều Đình Gia Long. Hình Thị Lang
ngồi trên sập sơn son đang xem tập hồ sơ. Hình Tham Tri ngồi trên chiếc đôn gấm
bên cạnh. Thư lại chấp tay đứng trước mặt Thị Lang đợi lệnh.*

Đoạn 1

Thị Lang (*bảo Thư Lại*):

Thầy thảo lại bản hồ sơ đêm trước
Rồi sẽ dâng lên chúa thượng ngự phê

*(Thư Lại cầm giấy đến ngồi ở một án thư trong góc, hí hoáy biên chép. Thị
Lang quay sang Tham Tri).*

Có hai người không biết ở đâu về
Một Ông Già và một cô gái đẹp.

Tham Tri (mỉm cười):

Một cô gái ?

Thị Lang (nghiêm trang):

Mắt lạnh ngời như thép
Dáng nảo nùng ghê rợn như hồ tinh
Cùng Ông Già về do thám kinh thành.

Tham Tri (chau mày):

Có lẽ nào ?...

Thị Lang:

Lính phòng thành bắt được
Đã ba hôm. Ồ, lão già ngổ ngược
Thốt những câu sàm báng đến nhà vua
Ả hồng nhan thì giả cách điên rồ
Nhớ chồng xưa mà tiếc phùng Tây ngự !

Tham Tri:

Bọn người điên, chắc đâu là hữu ý

Thưa đại nhân, ngài đã xét tỏ tường ?

Thị Lang:

Bị cực hình tra khảo mấy đêm trường
Họ chỉ cười và lúc mê lúc tỉnh
Việc hệ trọng, ngài cùng tôi quyết định
Nội hôm nay cần biết rõ căn nguyên.

Tham Tri:

Thưa đại nhân, còn quê quán, họ tên ?

Thị Lang:

Họ không nói, chỉ xin chờ cái chết !

Tham Tri:

Theo thiên ý, họ là người khí tiết
Buổi giao thời khép chặt tám lòng son
Đi khắp nơi thương gỗ đá hao mòn
Trong tiếng hát cười rơi hàng lệ thảm.

Thị Lang (lắc đầu):

Đó là giặc về kinh thành do thám
Xem tình hình quân sự của bên ta
Tôi nghe đồn nghìn gái đẹp như hoa
Đi rải rác khắp nơi cầu dưỡng sĩ
Họ chờ dịp bên ta không phòng bị
Sẽ kéo về cướp lại đất Quy Nhơn

Tham Tri:

Các vị đại nhân thường yếu đuối dễ hoang mang
Nên nhìn đâu cũng thấy toàn kẻ địch
Đã do thám ai dễ dàng lộ ra tung tích ?
Đến chỗ nào, dân chúng chẳng ai hay
Qua kinh thành êm ái như tơ bay
Nơi đông người mà bóng hình lẩn khuất
Ngài không xem những lão già hành khát
áo xác xơ, mặt mũi nhọ như niêu
Có thể là người còn giúp việc Tây triều
Chứ Ông Già và cô nàng xinh đẹp
Nhờn nhờ chơi trên đường về cõi chết
Chỉ làm vui cho bọn trẻ kinh thành.

Thị Lang:

Nhưng dù sao, ta cũng phải giữ mình
Vì bọn ấy làm say lòng dân chúng
Bằng những thi ca ngọt ngào tán tụng
Cái vinh quang mù mịt của người xưa
Lúc quốc dân rời rã sống bơ vơ
Lòng hoang mang băng khuâng vì loạn lạc
Còn thấp thỏm sợ gia đình tan tác
Với Quang Trung còn nhớ mãi ân sâu
Còn bồi hồi lo hạnh phúc ngày sau
Thì bọn ấy có muôn vàn sức mạnh
Họ như những thiên thần gieo số mệnh
Lừa phỉnh dân, hứa hẹn cuộc thanh bình
Một tiếng cười bằng mấy vạn hùng binh
Một giọt lệ xoáy thành cơn gió lốc

Họ biến hóa trần gian bằng lưỡi độc
Đề dân hèn ngu dại rủ rê nhau
Đặt lòng tin khờ khạo đến mai sau
Cũng hò hét, cùng mài gươm luyện võ
Ai cũng tưởng sắp thành ra Thang, Vũ
Lòng kiêu căng, nhắm mắt kéo nhau đi
Thì bao giờ ? bao giờ cho hết loạn ly ?

Tham Tri:

Thừa đại nhân, ngài lo xa thái quá?
Giặc nào còn?

Thị Lang (trợn mắt):

Ồ, quan lớn ngủ mê
Đến bao giờ bên cổ thấy gươm kề
Ngài mới biết giặc còn hay đã hết !

Tham Tri:

Thế nghĩa là...hai người kia...phải chết ?

Thị Lang:

Phải giết đi cho tiết giống sài lang
Máu chảy nhiều mới giữ vững giang san
Đức chúa thượng từ lên ngôi cửu ngũ
Đã hạ chỉ cho các nơi phòng giữ
Dù tình nghi, dù vô tội cũng phanh thây
Nền an vui của xã tắc từ đây
chỉ có thể dựng nên bằng thủ cấp !
(*Thư Lại thảo xong hồ sơ, đệ lên*)

Tham Tri (bảo Thư Lại):

Thầy cầm trát dẫn lính vào ngục thát
Đưa tội nhân lên xét hỏi tố tụng
Dù Ông Già và cô gái điên cuồng
Có nói nhảm, cũng chớ nên hành hạ.
(*Thư Lại cầm trát dẫn lính đi*)

Đoạn 2

(*Một hồi trống báo. Vũ Tướng Quân có Hiệu Úy cầm gươm theo hầu, bước vào*)

Tham Tri:

Kìa Vũ Tướng Quân ! Xin mời ngài an tọa !

Vũ Tướng Quân:

Tôi được thiệp mời của cụ lớn Thị Lang
Tuy việc quân đang gấp rút lên đường
cũng phải đến. Ngài có chi khuyên bảo ?
Tôi học ít, tài non, cầm quân chưa thạo
Mong được nghe lời chỉ giáo của đại nhân

Thị Lang:

Việc đầu tiên, tôi muốn hỏi tướng quân
Về bọn giặc đang ngấm ngầm phá hoại
ở kinh đô. Tôi ngày đêm lo ngại

Vũ Tướng Quân:

Vâng, đạo binh Trần Quang Diệu chưa tan
Giặc vẫn còn chế ngự khắp châu Hoan
Tôi cũng lo ba quân còn vất vả

Nhưng chúa thượng sẽ trị vì thiên hạ
thay Tây Sơn. Đó chính thực ý trời !

Thị Lang:

Vũ Tướng Quân khẩu khí quả là người
rất trung dũng...

Tham Tri:

...Mà thật là khiêm nhượng

Vũ Tướng Quân

Quân Tây Sơn tuy thế cùng lực tận

Nhưng lòng dân còn nhớ tiếc Quang Trung

Ngay giữa kinh thành mối loạn vẫn chưa xong

Việc quân sự phải có hai ngài giúp sức.

Thị Lang:

Việc bên trong chúng tôi dù bất lực

Làm hình quan, phận sự quyết xong xuôi

Yên tâm ngài đi chiến trận xa xôi.

Vũ Tướng Quân:

Đức chúa thượng mới lên ngôi cửu ngũ

Nên lòng người để đô còn bỡ ngỡ

Từ miếng cơm manh áo của dân lành

Còn chứa chan ơn Nguyễn Huệ lừng danh

Còn thấm thía lời Quang Trung hoàng đế

Đã có chí muốn rời non lấp bể.

Tham Tri:

Vâng, tướng quân xét đoán quả không nhầm

Mắt Quang Trung chưa khép ở lòng dân

Vũ Tướng Quân:

Vì lẽ đó, còn lắm người cựa quậy

Bốn chân ngài chúa công ta còn run rẩy

Người Tây Sơn còn nhan nhản quanh đây

Tôi xuất quân vào giờ Tý đêm nay

Thành bỏ trống, giặc nổi lên dễ lắm

Thị Lang:

Chết ! Còn vệ binh mấy nghìn trong cung cấm

Ngài đem đi ra trận hết hay sao ?

Vũ Tướng Quân (cười):

Không, đại nhân đừng sợ...Nhưng dù sao

cũng phải đề phòng. Mắt luôn luôn mở

Tay luôn luôn cầm đốc kiếm, chuôi dao

Nhìn kẻ sang hèn, nhìn lá cây, ngọn cỏ

Nhìn già trẻ gái trai, đầu sông bãi chợ

Đều phải tìm ra mầm mống của binh đao.

Tham Tri:

Nhìn kỹ quá...chúa công thường hoảng hốt

Chém giết bừa đi...chỉ là mua chuốc

thêm oán thù !

Vũ Tướng Quân:

Ngài không rõ quân cơ

Chỉ cần ngồi đây, xem lại hồ sơ là đủ rõ.

Tham Tri:

Hồ sơ thường bịa đặt
Khấp kinh thành, các nhà giam đã chật
Vạn tù nhân chưa thấy một tội nhân.

Vũ Tướng Quân:

Thà giết oan trăm mạng lương dân
Hơn để thoát một tên phản nghịch
Phải bắt hết những bọn người áo rách
Giả bán buôn, bói toán chợ xa gần
Giả điên cuồng say hát khúc thanh xuân
Gần đồn trại làm mê lòng tướng sĩ
Những gái đẹp thướt tha và ủy mị
Chính thật là bả độc của Tây Sơn
Những người say túy lúy ở bên đường
Là dò thám rất tài tình cho Quang Diệu
Những đứa bé đánh khăng và chơi kiệu
Lại đưa đường cho giặc lén vào thành
Tôi ra đi còn lo ngại quần quanh
Lòng bối rối mong hai ngài gia sức.

Thị Lang:

ý tướng quân quả thực là...đúng lúc
Tối hôm kia lính túc vệ của tôi
mới bắt thêm hai tên giặc...

Tham Tri:

Hai người !

Vũ Tướng Quân:

Đã bắt thêm ? Thật quả là công trạng...

Thị lang:

Lại đúng như lời tướng quân xét đoán
Một gái điên, sắc đẹp...đá cũng mềm !
Một Ông Già túy lúy...

Vũ Tướng Quân:

Xin cho xem
Tôi vui lòng ngồi đây nghe xử án
Để thêm sức ra đi lấy đầu Quang Toản.

Thị Lang:

Truyền đội trưởng cầm binh vào ngục Nam môn
Điệu Ông Già cả cô gái điên cuồng
lên hỏi tội

(Lính rầm rập ngoài công đường. Thị Lang quay lại với Vũ Tướng Quân)

Chính là việc thứ hai muốn hỏi tướng quân
Có gái điên kia, nhan sắc tuyệt trần
Người quận Hà Khê, trấn Hà Đông ngoài Bắc...
(Vũ Tướng Quân giật mình. Tham Tri sừng sốt)

Tham Tri:

À, thế ra...người đồng hương...

Thị Lang:

Vâng, đúng thật
Người cùng quê với tướng quân đây
Ả cung khai bằng nét bút như hoa bay
Như dao sắc như gươm dài múa lượn

(Giơ lên một tập giấy)

Dòng mực chưa khô, ba tờ giấy lớn

Đây, tướng quân xem

(Trao tập giấy cho Vũ Tướng Quân)

Tham Tri:

Ngài đọc to lên

(Vũ Tướng Quân đọc thầm, nét mặt biến đổi nhanh)

Thị Lang

Không thể đọc to cái nỗi lòng riêng

người ly phụ ! Ắ viết ra bằng mực

hòa với máu suốt đêm qua đổ rục

Ắ cắn ngón tay viết trước mắt tôi !

Tham Tri:

Có việc chi bí ẩn chẳng nên lời ?

Vũ Tướng Quân *(cố lấy giọng bình tĩnh)*

Vấn hay lắm. Lời khai đanh thép lắm !

(Ngừng lên nhìn Thị Lang)

Thưa đại nhân, lời máu pha mực đậm

Có ai tin mồm lũ giặc hay không ?

Tham Tri:

Xin cho biết ngay ngụ ý lời cung.

Thị Lang:

Chồng cô ả là tướng quân họ Vũ

Người tin cẩn của triều đình, người ngồi đó

Ngay trước mắt ta. Nàng tên gọi Kiều Loan

Người đẹp nghiêng trời, núi đổ, thành tan

Một nữ tướng anh tài của nhà Tây ngụy

(Cười nhạt, nhìn Vũ Tướng Quân)

Người vợ yêu mà tướng quân giấu kỹ

Chẳng cho bạn đồng liêu biết chuyện riêng tư !

Vũ Tướng Quân (đã trấn tĩnh):

Làm hình quan cần phân biệt thực hư

Lưỡi bợn giặc khéo lắm điều lắt léo

Đây có lẽ mưu thâm Trần Quang Diệu

Gieo nghi ngờ, làm ly tán Nguyễn triều

Đất Hà Khê, tôi có người thương yêu

Cũng như đại nhân có năm thê bảy thiếp

Mười năm nay theo chúa công tôi đâu biết
chuyện quê nhà !

Thị Lang (ôn tồn):

Tôi hiểu bụng tướng quân

Lời cung khai, tuy vậy, còn phân vân

Nếu quả thực ả chính là vợ quý

của tướng quân, bạn đồng triều, tri kỷ

Tôi xin bảo toàn tính mệnh phu nhân.

Tham Tri:

Người vô tội thì chớ giết nhầm

Kẻ có tội cứ chiều theo hình luật

Duyên có gì phải dùng lời đường mật

Uốn lưỡi cứng mềm ngay giữa bạn đồng liêu ?

Thị Lang (*cười khẩy*):

Quan Tham Tri thật quả là nóng nảy
Vợ yêu quý của người ta tin cậy
Có thể nào làm trái nghĩa bạn bè ?

Vũ Tướng Quân (*bối rối*):

Không ! Không phải vợ tôi ! Xin đừng nghe
lời bịa đặt !

Thị Lang (*càng ôn tồn*):

Tôi đã tâu chúa thượng
Đáng chí tôn đã từ lâu chỉ muốn
Dùng lòng nhân mà thu phục giang sơn
Có phán rằng nếu đích thị người hiền
Là vợ tướng quân, sẽ không cần xét hỏi
Tình cũ, duyên xưa, hôm nay nói lại
Sắc phong ngay đệ tứ phẩm phu nhân.

Vũ Tướng Quân (*đứng dậy*):

Vợ tôi xưa cách biệt đã mười năm
Tôi chẳng rõ... Tôi một lòng theo chúa
Mong đại nhân cứ công minh xét xử
Nói đã nhiều, xin cáo biệt...

(*Định đi*)

Thị Lang (*cắm tay Vũ, níu lại*):

Tướng quân
Cứ ngồi đây, xem rõ mặt phu nhân.

Tham Tri:

Ta không nên tin lời cung điền đại
Làm nhục bạn đồng liêu

Vũ Tướng Quân (*với Thị Lang*):

Ngài giữ lại
Cũng bằng thừa. Tôi, danh tướng Nguyễn triều
Lòng trung này, sống để bụng, chết mang theo
Lời xằng bậy tôi coi như cỏ rác !

Thị Lang (*gạt hồ sơ sang một bên*):

Vâng, tôi xin đốt những lời cỏ rác
Vậy mời tướng quân nán lại mà trông
Bọn giặc già sắp giả đại, giả công.

Tham Tri:

Theo thiên ý, sức bên ta rất mạnh
Kể từ lúc ta đánh vào Gia Định
Đi đến đâu thì trúc chẻ, ngói tan
Nhiều tướng tài Tây ngụy đã ra hàng
Ta lại có chiến thuyền từ Pháp quốc
Muôn dặm ruổi rong, giúp ta thắng cuộc
Lòng muôn dân đang:

"Lạy gười cho cả gió nồm

Cho thuyền chúa Nguyễn rong buồm thẳng ra"

Nếu quả thật sức bên ta mạnh mẽ

Há sợ gì những trò chơi con trẻ

Há sợ gì tiếng hát của người điên ?

Nhà vua nào muốn giữ nghiệp lâu bền

Dùng nhân đức mà trị vì thiên hạ
Còn như kẻ đa nghi, dùng mưu cơ xảo trá
chỉ càng tỏ ra phi nghĩa, bất tài.

Thị Lang:

Lời khuyên răn quý báu, cảm ơn ngài
Ta không sợ, nhưng xin đừng mê ngủ !
Tội nhân sắp đến rồi. Xin nhớ rõ
Là chúng ta ăn bổng lộc Nguyễn triều
Các tộc phải đều ghi danh khanh tướng
Dù ngọn gió dấm treu vào thánh thạ

Đoạn 3

(Thư Lại và lính dẫn Ông Già đến công đường. Lão đứng nhìn bốn phía)

Thị Lang:

Lão già kia còn nghĩ ngợi điều chi ?
Vào tới đây sao người chẳng chịu quỳ ?

Ông Già (cười lớn):

Tuổi thơ, quỳ dưới gối gia nghiêm
Đi học, quỳ nghe chữ thánh hiền
Lúc gặp đấng anh hùng áo vải
Ta quỳ nghe tiếng sét kinh thiên
Ngày nay, tóc bạc, thân trơ trọi
Cha mẹ nằm yên dưới dạ đài
Thầy học qua đời, vua đã mất
Hỏi ta còn quỳ trước mặt ai ?

Thị Lang (ra bộ ân cần):

Ta thương tuổi già, cởi trói cho người
Vào tới đây, đừng hung hăng ngỗ ngược
Hãy tường khai quê quán họ tên người.

Ông Già:

Lão sinh ra chẳng biết họ tên gì
Đời vẫn gọi ta rằng: "Ông lão rựu"
Còn quê hương ? Chao ôi ! Con linh điều
Rừng núi nào dung nổi cánh bao la ?
Đóa hoàng vân không có đất xây nhà
Theo sự nghiệp anh hùng đi bốn hướng
Đến ngày nay thành rựu ngon rót xuống
Dâng mưa to bão lớn quét trần gian
Thành Phú Xuân chao đảo sắp rơi tàn
Dưới mũi kiếm Bắc Bình Vương Nguyễn Huệ !

Thị Lang:

Đó là giặc, cấm nhà người ca tụng.

Ông Già:

Đó là giặc nhưng nghiêng trời trí dũng
Cũng làm vua mà lại biết thương dân
Hàng trăm năm ta mới gặp một lần
Đó là giặc. Biết ai không là giặc ?
Một nước nhỏ mà phân chia Nam Bắc
Xấu xé nhau vì hai chữ lợi danh
Tam vương, ngũ đế, cướp đất phá thành
Mấy trăm năm nghe dân tình xao xác

Thay cái đạo làm người bằng giáo mác
Yến ẩm lâu cao...xương máu chan hòa Đấng cao xanh tử thẹn chót sinh ra
Giống quái vật lấy tên là vua chúa Nên phải có người hát ngao đây đó
Trốn ra ngoài rơm rác của cuộc đời

Ta thấy ai vừa thắng trận lên ngôi Ai là giặc ? Mà ai không là giặc ?
(Cười khà khà)

Thị Lang:

Quân sĩ đâu ? hãy nọc tên lão tặc Đánh trăm roi cho biết phép triều đình.

Vũ Tướng Quân (giơ tay ngăn Thị Lang):

Xin đại nhân hãy dẹp nổi bất bình

Người tuổi tác đã sắp về cõi thọ.

Ông Già (quay lại nhìn Vũ Tướng Quân):

Ai đây nhỉ, mà uy nghi áo mũ

Dám can ngăn nợ khí của hình quan ?

Thôi lão nhớ rồi ! (cười lớn)

A ! Chúc trọng quan sang

Thay nét mặt nhanh bằng tay vẽ phóng !

Ông làm tướng đấy ư ? Vàng trán rộng

Sao ngày nay thấp ngắn bé tèo tèo ?

Hai mắt ông xưa nhân hậu trong veo

Giờ nầy lửa ! Cả cái mồm tươi trẻ

Chỉ còn nét vạch ngang trông đúng vẻ

Bạc lược thao dững liệt của đương triều áo mũ này,

Ông đã tốn bao nhiêu lời nịnh hót ? Thừa ông...ông họ Vũ ?

Thị Lang (chú ý hơn):

Lão nói gì ? Người lão quen biết cũ ?

Ông Già (càng đủng đỉnh):

Xưa, tướng quân đi học đạo thánh hiền

Tôi giảng dạy thế nào, ông đã vội quên ?

Mà thắm thoát đã nghênh ngang quyền chức ?

Hừ, tốt đồ qua sông, bán sa chi lược !

Lọt vào cung, sĩ tượng cũng lao đao !

Buồn cười thay ! Thế sự lật nhào

Tôi tiếc qua ngày ông còn để chòm !

Thị Lang (nham hiềm, quát mắng):

Làm nhục Vũ Tướng Quân là tội lớn

Không thể dung tha ! Người nói lại đi !

Người làm thầy Tây Sơn giảng dạy những gì

cho bọn đầu xanh ?

Vũ Tướng Quân:

Cụ già nhằm đấy

Tôi biết cụ là ai đâu !

Ông Già (cười sằng sặc):

Đúng vậy !

Làm tướng Nguyễn Triều, sao biết được ta !

Ngồi lâu cao, mắt bé bỗng đăm loà

Biết sao được ta là ai !

(Giơ tay chỉ thẳng vào mặt Vũ Tướng Quân, gọi to)

Vũ Văn Giải !

Đúng tên tiểu sinh ngày mười sáu tuổi

Cấp sách học ta, học đạo thương dân
Đạo làm người ! Ai đã học chữ "nhân"
Đều từ chối không làm quan triều Nguyễn
Chỉ có ông, học mấy pho kinh điển
Rút được ra hai chữ "lợi" và "danh"
Hai chữ vàng biến hóa rất nhanh
Đã thành chữ bắt nhân ! Vô sỉ !

(Vũ Tướng Quân định cử động, bỗng lại ngồi im, đau đớn, cắn môi. Công đường lặng đi một phút nặng nề)

Thị Lang:

Hãy khai thực những ai cùng theo Ngụy
Ta tâu vua sẽ giảm tội cho người.

Ông Già:

Làm giặc ư ? Sao lại hỏi mình tôi ?
Người làm loạn là những người phần uất
Vì chính sự bạo tàn. Ôi ! Nước mắt
bao nhiêu lần rỏ xuống những hồn oan ?
Chính sự gì đi cầu viện ngoại bang
về tàn sát những người dân vô tội ?
Ông Nguyễn Huệ ngày xưa đi bốn cõi
Chia kho tàng Trịnh Nguyễn cho muôn dân
Đến ngày nay ai là lũ bắt nhân
đã cướp hết quả ngon vườn tươi tốt ?
Chính sự gì ? Lũ đã man, ngu dốt
Giết hiền tài, ưả xiêm nịnh, nạt dân lành ?

Thị Lang:

Cắt lưỡi đi !

Tham Tri:

Đại nhân đừng phần nộ
Dùng cực hình là hành vi man rợ !

Ông Già (lại giọng say):

Nơi kinh kỳ có chủ quán bao dong
Mời ta uống mỗi ngày ba nậm rượu
Đời đẹp quá, trong mùi hương mỹ tửu
Riêng chiều qua, lão cạn bốn vò đầy
Đến bây giờ, có lẽ vẫn còn say
Mắc bệnh rượu nên ta buồn ta khóc
Nghĩ tủi nhục cho non sông gấm vóc !

Thị Lang (tuốt gương trên án):

Lão già này xác lác, chẳng mềm gan
Chém phăng đi cho hết giống nói càn !

Tham Tri (gạt đi):

Quân sĩ đâu ? Giam Ông Già vào ngục
Chờ tỉnh rượu sẽ hỏi ra sự thực.

Ông Già:

Đừng chờ ta tỉnh rượu ở đời này
Ta còn say đến khi về đất lạnh
Đầu ta rụng nhưng hồn ta lạnh lãnh
Cười các người toàn một lũ vô lương.

(Lính lôi tuột Ông Già đi)

Đoạn 4

(Đội trưởng dẫn Kiều Loan vào. Nàng đến giữa công đường, nhìn thấy Vũ Tướng Quân bỗng đau đớn, ứa nước mắt.

Vũ Tướng Quân quay đi, cố giấu nét nét mặt quần quại. Một lát, Kiều Loan cười chua chát)

Kiều Loan:

Các quan đem tôi đi lẳng trì từng xẻo
Hơn bắt tôi nhìn sự thực hiển nhiên
Đến chỗ này mới thật là địa ngục
Lửa vạc dầu đây ! Ma quỷ kè bên !

Tham Tri:

Tôi cời trói cho cô nương, thân phận yếu mềm
Đã quần quại từ đêm kia trong ngục tối !

Thị Lang:

Cô gái kia ! Quỳ đây, nghe xử tội.

Kiều Loan (chợt mơ màng):

Tôi chỉ biết quỳ trước mặt chồng
Ngày xưa...khi nắng rạng thư phòng
Khuyên chàng cố học làm danh tướng
Cái nghĩa phu thê chớ bận lòng
Hôm nay, sắp sửa đầu rơi xuống
Tôi nhớ chồng tôi cách núi sông
Vây cũng xin quỳ nghe vó ngựa
Chúc mừng danh tướng đã nên công.
Chàng ngồi chót vót trên đầu núi
Thiếp đứng chân trời mỗi mắt trông
Cũng muốn theo gương người hóa đá
Nhưng chồng tôi có cũng bằng không !

(Nàng quỳ ngay trước mặt Vũ Tướng Quân. Vũ cố quay đi nữa, rấn mặt lại.

Kiều Loan khóc nức nở)

Thị Lang:

Khóc làm chi, loài nhi nữ yếu hèn
Sao cũng đi quấy rối cuộc bình yên
Làm nao núng lòng dân bằng tiếng hát ?

Kiều Loan (quay phắt lại, giọng đanh thép):

Tôi hát chơi cái thế tình đen bạc

(Chỉ vào mặt Thị Lang)

Chồng ngồi kia mà chẳng dám nhìn nhau !
Chàng nên khanh tướng công hầu
Vợ hiền yêu quý sắp mất đầu vì nỗi nhớ thương.

(Lé đến chân Hình Tham Tri)

Có lẽ nào chàng mất hết tình thương
Hay núi lở đã lấp đầy bể ái ?

Thị Lang:

Cô ả này thật vô cùng rồ dại
Chết đến nơi còn rỡ cả công đường.

Kiều Loan:

Từ độ ấy khóm trúc vàng ngơ ngần
đuổi tôi đi cùng mấy lá tà dương
Qua kinh đô tôi tìm chồng chẳng thấy

Xin các quan cho biết: Chồng tôi đâu ?

(Im lặng)

Tôi chênh vênh một bóng đèn run rẩy
Đợi người xưa, sương gió bạc phơ đầu
Rồi một buổi tôi cài rêu cửa lạnh
Bỏ vườn hoang nằm khóc bóng trăng mờ
Bỏ đàn chim trong căn nhà hiu quạnh
Xé lụa vàng, tôi đập nát guồng tơ.
Tôi thành điên, tôi bỗng bênh giọng hát
Tôi tìm chồng qua non nước đìu hiu

(Chỉ Vũ Tướng Quân)

Chồng tôi đây ! Có sao chàng đổi khác ?

(Chỉ Hiệu Úy)

Chồng tôi đây ! Đôi mắt đẫm thương yêu.

(Chỉ hai Hình Quan)

Chồng tôi kia ! Này hai ông Tư Mã
nhìn kỹ xem: Con bướm chết bên đường...

Tham Tri:

Chồng nàng đâu mà than thở nhớ thương ?

Kiều Loan:

Chồng tôi mất từ năm tôi mười tám
Mùa xuân ấy bắt đầu mùa ảm đạm
Tham lợi danh chàng chết đuối quê người
Đêm nào có bóng sao rơi
Khăn tang lệch nửa đời người thê lương
Tiễn đưa chú lái lên đường
Đi buồn áo mũ bán phường đảo điên.

Hiệu Úy:

Người mê loạn, hồn không nguôi đau đớn
Máu trôi quanh mái tóc xoắn ưu phiền.

Tham Tri:

Quan Hiệu Úy để yên nàng kể lễ
Lời chua chát nhưng ghen đầy ngán lệ
Nói hết đi, mở rộng tấm lòng đau.

Kiều Loan:

Chàng hãy trông: Áo rách như mây sầu
Thu đã sang, lòng thiếp đây tê buốt
Chàng ở lầu cao, rèm nhung óng chuốt
Kín màu xanh dương liễu khóa tin hương
Áo giai nhân phủ ảm giấc mơ màng
Ánh đèn hoa lả lơi trên đệm gối
Người vợ cũ lang thang trong bóng tối
Mảnh áo đơn nào phủ kín thân gầy ?
Không có ăn, rời rụng cả chân tay
Một buổi sớm buông xuôi hồn đau xót
Vào giữa lúc chàng bừng cơn mộng ngọt
Hé môi cười trong ánh sáng thần tiên

Thị Lang (với Vũ Tướng Quân):

Thưa tướng quân, người ấy thật không điên
Đem nước mắt làm say lòng dân chúng

Vào tới đây say lòng người trí dững
Nên coi chừng nước mắt của người điên.

Hiệu Úy:

Người cầm quân không phải bọn ngu hèn
Đề giọt lệ mỹ nhân mờ chí khí
(*Với Kiều Loan*)

Chồng cô nương chắc hẳn là dững sĩ ?
Chàng ở đâu sao có thể lỗi nguyên ?

Kiều Loan:

Tôi đặt tên chồng tôi là: Phản bội !

Thị Lang:

Chính nhà ngươi mới thật là có tội
Gần điện vua, ca tụng kẻ anh hùng
Nói những lời như nhắc nhở núi sông
Nhớ lại cái vinh quang người đã chết
Đã là giặc, và nhất là đã giết
Ba đời vua, để dựng cái ngai vàng.

Hiệu Úy:

Thừa đại nhân, nàng là người đau khổ
Vi nhớ thương, hờn giận đã thành điên.

Thị Lang:

Việc quốc gia, tôi chẳng dám làm phiền
Quan Hiệu Úy.

Hiệu Úy:

Xin đại nhân xét kỹ
Mắt tình yêu nàng thành ra mắt trí
Chứ một người như cánh bướm mong manh
Theo làm sao cơn gió lốc đao binh ?

Thị Lang:

Quan Hiệu Úy vì đêm qua bận ngủ
Không được nghe bao nhiêu lời can rỡ
thốt ra từ cái miệng đẹp như hoa
Lời cung khai còn đó, mực chưa nhòa
(*Giờ tập hồ sơ nhìn Vũ Tướng Quân*)
Chồng cô ả, thừa ngài, là ngục đế
Tiếc người cũ, vương phi đem giọt lệ
làm xôn xao tác dạ bọn dân ngu.

Tham Tri:

Nàng phải chẳng người sùng ái của ông vua
đã xây dựng nghiệp Tây Sơn thuở trước ?

Kiều Loan:

Tôi nói thế mà có người tin được
Ôi thương ôi ! Chính trị đất Nam Hà
Nghĩ đáng buồn cho Đứa Trẻ lên ba !

Hiệu Úy:

Thừa đại nhân, người điên không lẽ phải
Tôi dám quyết nàng là người vô tội
Chỉ biết sâu khi nguyệt chéch phòng khuê
Mà người yêu đi mãi không quay về.

Thị Lang:

Người đã biết những gì về bọn giặc
ở Nghệ An ? Lũ tàn quân đất Bắc
còn những ai đầu rấn nổi thân lươn ?
Và hiện giờ lẫn lút ở Trường Sơn
Ngoài việc cướp còn làm gì thêm nữa ?

Kiều Loan:

Tôi chỉ biết ngày xưa ông Nguyễn Huệ
Đẹp nguy nga như vàng nhật lên ngôi
Cao tít mù như sao sáng giữa trời
Đức vô lượng như nắng tràn bốn cõi

Tham Tri:

Sở Bá Vương coi nhỏ đất Giang Đông
Suốt một đời nên sự nghiệp gì không ?

Kiều Loan:

Đẹp hết ba mươi vạn quân hùng sói
Thì ngài khởi công dựng một tòa lầu
Tường vàng, ngói đỏ, cột ngọc, rèm châu
Êm ái nhung tơ, huy hoàng gấm vóc
Vườn ruộng mênh mông, lúa ngô đã mọc
Quân sĩ anh hùng gìn giữ nước non
Đó là nơi ngài chăm chỉ đèn hương
Cầu trời phật cho tòa lầu chóng lớn
Nhưng có lẽ đáng cao xanh chẳng muốn
để Quang Trung tài đoạt cả mệnh trời
Ông ấy đánh ghen một trận tội bởi
Bốn mươi tuổi, đáng anh hùng đoản mệnh.

Thị Lang (bữu mô):

Và vương phi một sớm hóa người điên
Đi bốn phương cổ vũ bọn ngu hèn !

Tham Tri

Đến bây giờ lầu ấy có còn không ?
Hay đã phai hình ảnh khắc trong lòng ?

Kiều Loan:

Tít phương xa có một con hổ xám
Chỉ lăm le đến làm chủ tòa lầu
Nên vợ chồng tôi bàn định cùng nhau
Sẽ nói trí anh hùng xây dựng lại
Chồng tôi đi tướng đem tài vĩ đại
chữa tòa lầu và đắp mái lên cao
Tôi ở nhà, một sớm thấy xôn xao
Tiếng làng nước thì thảo: "giang sơn đổi chủ".

Tham Tri:

Giang sơn đổi chủ, cô nương có mừng không ?

Kiều Loan:

Ô kìa ! Chồng tôi xênh xang áo mũ
Gối lên gươm, nằm ngủ trên lầu mây
Lầu của ai mới dựng nước non này ?
Thấy khác trước, tôi ngậm ngùi vô hạn
Chao ôi ! Vợ chồng ta mười năm ly tán
Thiếp ngẩn ngơ qua những cảnh điêu tàn

Chàng ở nhờ lầu của giặc thên thang...

Tham Tri:

Truyền quân sĩ đưa nàng về chỗ cũ
Cấm các người không được dùng hình cụ
Cho đau thêm chiếc lá đã sa cành.

Kiều Loan:

Đưa đi đâu ? Tôi đứng giữa triều đình
Đòi trả lại chồng tôi
(*Nàng lay vai Vũ TƯỚNG QUÂN*)
Ông Vũ Văn Giỏi
Ông đây ư ? Ông là người có tội
Đã cướp chồng tôi !
(*Nàng hét lên, ngã ngất xuống, mọi người xúm lại*)

Thị Lang (*lay gọi Kiều Loan*):

Tĩnh lại ! Phu nhân !
Đó, vợ của ngài, Chưởng Vệ Vũ TƯỚNG QUÂN
Ngài đã nhận ra chưa ?

Vũ TƯỚNG QUÂN (*run run*)

Tôi không biết !

Thị Lang:

Ngài không biết ? Nhưng chúa công hiểu hết
Vợ của ngài làm loạn ở kinh thành
Ngài cầm vạn quân tinh nhuệ của triều đình
Liệu có phải là nội công, ngoại kích ?

Vũ TƯỚNG QUÂN (*đỏ mặt, rút gươm*)

Đừng vu cáo ! Thanh gươm này vô địch
Có thể soi vào gan ruột đại nhân !

Hiệu Úy:

Trông người điên đã tỉnh lại dần dần
Mất hé

Đoạn 5

Thị Lang:

Tội hai người xét kỹ đã rành rành
Ông lão già ló lảng và ngạo mạn
Là thủ lĩnh những bọn người phiến loạn
Về kinh đô phá rối cuộc trị an
Đi khắp nơi ca tụng bóng phai tàn
của tên giặc đã giết bao vua chúa
Đầu phản nghịch cần phải bêu giữa chợ
Cho bọn người khinh bạc đến soi gương
Cho lòng dân yên tĩnh đạo cương thường.

Tham Tri:

Còn cô gái ?

Thị lang:

Cứ cho rằng là hậu phi ngự đế
Là Bao Tự, Tây Thi, là Đát Kỷ
Làm siêu lòng dũng sĩ với văn nhân
Đem thi ca tình cảm chuốc lòng dân
Hòng gây lại cơ đồ cho Tây ngụy
Nếu để mặc người điên đi vạn lý

Hát nghêu ngao và cười khóc nỉ non
Thì có ngày nghiêng đổ dẫy Trường Sơn
Thành Phú Xuân ngát chín từng khói lửa
Bọn giặc trời lại tung hoành phen nữa
Lũ văn nhân thì bìu dít thê nhi
Vết bạc vàng, sợ chết rủ nhau đi
Bọn dũng sĩ hoai thân trong tử địa
Uổng một đời không làm nên đại nghĩa
Mà chết vì nước mắt của người điên.

Tham Tri:

Xin đại nhân chớ vội vàng lên án
Cửa miệng dân gian không thiếu những điều
Ca tụng Tây Sơn, oán trách đương triều
Dân oán hận phải tìm ra gốc ngọn
Đây là Kiệt Trụ hay đây là Nghiêu Thuấn ?
Chúa thượng nhân từ sao oán hận không nguôi ?
Như lão già say mượn chén u hoài
Thân hàn sĩ chán vương hầu để bá
Sự phẫn uất chất đầy sân nho giả
Gót hung đồ đạp đổ nếp tiên nhân
Nhà Tây Sơn dấy nghiệp được lòng dân
Lão tin tưởng vào đường gương vạn thắng
Lòng trung liệt những chờ mưa đợi nắng
Mong non sông vươn tới cõi cao xa
Đang ước mơ, chợt Nguyễn Huệ thẳng hà
Thôi đổ sụp bao nhiêu tầng oanh liệt !
Nghiệp Tây Sơn đang dần dần tự diệt
Mượn bầu men, lão nhớ thuở oai hùng
Và gieo sào lên cây cỏ non sông
Lão thương tiếc phải đâu là có tội ?
Dù khinh mạn, nhưng cuộc đời biến đổi
Ai mà không chua chát ở trong lòng ?
Chứ cánh tay người tuổi tác cô trung
Chỉ đủ sức nghiêng một bình rượu quý !

Hiệu Úy:

Quan Tham Tri nói thực là chí lý
Lão là người mượn rượu để u hoài
Ta cứ mời ông lão rong chơi
Dạo khắp cảnh nước non thanh tú
Mặc người say bạn bầu cùng thơ phú
Rượu đầy vò, nước mắt sẽ dần rơi
Và bóng hình Nguyễn Huệ sẽ tàn rơi
Theo ánh nắng mùa xuân nhòa kỷ niệm

Tham Tri:

Còn cô gái, ôi dung nhan kiêu diễm
Chót làm sinh vào thế kỷ loạn ly
Nên có người dám ví với Tây Thi
và Đát Kỷ, làm nghiêng thành đổ nước
Hồn cao rộng, trời mây nào sánh được
Trao tay chồng gương báu giữ giang san

Nơi quê hương chờ nhạc ngựa khải hoàn
Bao nhiêu năm không bay về cánh nhận
Bên gối mộng đã vắng người bầu bạn
Lại thấy ngày tàn tạ của Tây Sơn
Một sớm kia, nàng ngọc ngấn lên đường
Tìm người cũ, hồn điên vì tưởng nhớ
Mộng vĩ đại thuở vinh quang rục rờ
Đã tàn theo bóng dáng của người yêu
Đến kinh đô một buổi nắng nghiêng chiều
Lòng tê tái rung lên thành tiếng hát
Người đau khổ, toàn thân là nước mắt
Mà bảo rằng làm loạn, ôi oan khiên !
Kết tội người điên, phép nước cũng thành điên !

Hiệu Úy:

Quan Tham Tri nói thực là chí lý
Kết tội người điên quả là mất trí
Hồn cô đơn lồng lộng gió thương yêu
Lòng thiết tha hoài cảm biết bao nhiêu
Theo thiên ý, cứ mời cô gái nọ
đến một cảnh trời hoa xuân đương nở
Và tìm cho cô gái người chồng xưa
Thì hết điên và hết nói vắn vơ.

Tham Tri:

Còn đến chuyện xui dân hèn khởi loạn
Bằng nhan sắc, bằng thi ca tình cảm
Thì hai người không lấy được lòng tin
của muôn dân đang muốn hưởng bình yên
Hai người ấy là kỳ hoa dị thảo
Mọc đường xa từ một chiều gió bão
Ta nhìn chơi không chắc đã hại gì
Ai đành tâm đem lưới kiếm giết đi ?
Sự chém giết đã náo lòng dân nước
Ai trị dân làm cho dân khiếp nhược
Và oán hờn, là thế tất suy vong
Từ đầu năm giặc giã nổi như ong
Vì khắp xứ treo rất nhiều thủ cấp
Các doanh trấn còn xây thêm ngục thất
Thì bọn người vào ngục cứ tăng thêm
Sự trị an cần giữ lấy uy nghiêm
Nhưng nguyên lý vẫn chỉ là nhân đức
Vua đã vậy, còn những người quyền chức
Cứ ra oai, thích chém lăm đầu người
Thì đầu mình, rụng cũng nhanh thôi.

Thị Lang:

Quan Tham Tri đừng dài lời ngụy biện
Đầu không rụng, không hết mầm chinh chiến
(Hạ giọng nói với Vũ Tướng Quân)
Về việc này, theo tôn ý tướng quân
Có nên dùng hình luật chém tội nhân
Hay thả hổ về khu rừng đất Bắc ?

Vũ Tướng Quân (*bàng hoàng*):

Cái án này...tùy hai ngài cân nhắc...

Thị Lang:

Không thể nào tha thứ bọn giặc già
Vẫn rắp tâm làm rối loạn sơn hà
Tôi xuống án: Giết hai người do thám !
Sáng sớm mai sẽ đem ra xử trảm
(*Với Tham Tri*)

Mời đại nhân phê vào án tử hình.

Tham Tri:

Tôi dám đâu đem tài hèn trí thiển
Xét tội người cùng với bậc cao minh !
Tôi không phê, ngài xử lấy một mình !

Thị Lang:

Quan Tham Tri chạy theo đà của giặc !

Tham Tri (*giận dữ*):

Ngài dám bảo tôi đây là phản trặc ?

Thị Lang:

Vì xưa kia ông ăn lộc Tây Sơn
Khi chúa công chiếm lại Thành Quy Nhơn
Ông khúm núm ra hàng cầu áo mũ

Hiệu Úy:

Không ai khen những người đem chuyện cũ
Khích bác nhau ! Tôi biết quan Tham Tri
Về theo chúa công lúc đó, chỉ vì
Có tài năng mong giúp dân dựng nước
Quyết không phải vì tranh giành quyền tước
Như đại nhân !

Thị Lang:

Quan Hiệu Úy thanh niên
Nên trọng người mái tóc trắng pha đen

Hiệu Úy:

Tuổi tuy ít nhưng trí này chẳng hẹp
Tay đại nhân là bàn tay gang thép
Trí đại nhân là một vũng ao tù

Thị Lang:

Tôi không ngờ quan Hiệu Úy cũng về hòa
Vớ lữ giặc !

Hiệu Úy (*tuốt kiếm*):

Đừng nói lời càn rỡ
Gươm danh dự không bao giờ tha thứ !
(*Định chém Thị Lang*)

Vũ Tướng Quân (*ngăn lại*):

Nơi công đường không phải chỗ làm càn
Không trị mình sao trị nổi giang san ?
(*Với hai Hình quan*)

Cái án này khó tìm ra manh mối
Vì sự thực hai người đều vô tội
Họ lang thang hát nhảm ở bên đường
Như Ông Già mượn chén nói ngông cuồng

Còn thiếu phụ chỉ là người mơ mộng
Nhưng dù sao, họ đã là những bóng
Những lá vàng rớt lại của Tây Sơn
Ta há nên giữ mãi mối cảm hờn
Vớ những kẻ chỉ hão huyền thương tiếc ?

Thị Lang:

Đó là giặc, tôi tưởng cần phải giết ?

Vũ Tướng Quân:

Lẽ cố nhiên, nhưng chớ giết vội vàng
Ta chưa tìm ra tang chứng rõ ràng.

Thị Lang (cười gằn):

Vừa lúc trước đây, tướng quân danh thếp
Mà bây giờ...hừ...gớm thay sắc đẹp !

Hiệu Úy

Nào ai mê vì sắc đẹp nghiêng trời
Nhưng phải tha, vì vô tội, cả hai người !

Thị Lang:

Họ còn sống, họ còn gây chinh chiến

Vũ Tướng Quân:

Hai đại nhân chỉ nên vào nội điện
Để đem trình Ngự lãm xét việc này

Thị Lang:

Vâng, phải trình Ngự lãm, thế cũng hay
Lệnh Chúa Thượng sẽ không ai bàn cãi
Chỉ ngài Ngự mới tìm ra lẽ phải
Chúng tôi xin vâng ý Vũ Tướng Quân
(*Quay sang Tham Tri*)

Ta phải vào bệ kiến. Mời đại nhân !

Tham Tri:

Lẽ dĩ nhiên tôi phải vào trong nội
Lấy gương sắc nhà vua ra xử tội
Ai dèm pha sỉ nhục một hàng thần ?

Thị Lang (ngạo nghễ):

Tôi xin chờ gương sắc của đại nhân.

(*Thị Lang giơ tay. Tham Tri đỏ mặt đi nhanh. Thị Lang vênh váo nhìn Hiệu Úy*

rời đi sau)

Hạ màn

HỒI THỨ HAI

*...Kiều Loan ơi ! Khi mưa rụng đầu non
Quê hương ấy mịt mù bao tâm sự...!
Ngoài hành lang của lâu đài chúa Nguyễn.
Chín bậc đá rồng châu dẫn đến
một khung cửa chạm rồng. Cột sơn chạy dài một dãy
Ngay sau khi ở Hình bộ đường ra,
Vũ Tướng Quân và Hiệu Úy bối rối, đến đây và dừng bước.*

Đoạn 1

Hiệu Úy (theo gót Vũ Tướng Quân đi quanh quán):

Thưa chủ tướng...

Vũ Tướng Quân (như nói một mình):

Đầu rơi ngoài bãi chợ
Thật không ngờ... Từ nay, vòng rục rờ
của vinh quang, sắp khép lại rồi chăng ?

Hiệu Úy:

Cả trời Nam còn rợp bóng chim bằng
Thưa chủ tướng, ngài có chi phiền muộn ?

(Im lặng)

Hay chủ tướng nhớ những mùa bay lượn
Gió muôn trùng cao tiếng gọi muôn phương ?

Nhưng đêm nay đoàn binh sĩ lên đường
ánh lửa trại nồng reo lời tạm biệt

Tiểu tướng nghe: Miền Hóa Châu xanh biếc

Khói lửa còn mù mịt các thành xa

ánh gươm đao còn múa bóng trắng tà

Trong các giải rừng sâu miền Nghệ Tĩnh

Biết bao giờ cho bốn phương bình định

Ngựa tướng quân đều nhịp trên cầu son ?

Vũ Tướng Quân:

Ta thoáng trông như có bóng hoàng hôn

Đã đổ xuống. Lòng ta run với nắng

Hiệu Úy:

Giặc chưa hết, gánh binh nhung còn nặng

Nhưng bao nhiêu mộng đẹp lúc đang trình

Vũ Tướng Quân:

Đường tuy đẹp, lòng ta không đẹp nữa

Từ sớm nay, xú ưu phiền mở cửa

Đón ta vào thương khóc những ngày xưa

Hiệu Úy:

Tâm sự chi u uất tự bao giờ ?

Xin chủ tướng ngỏ xem lòng ảo não

Vũ Tướng Quân:

Từ sớm nay lòng ta cuồng gió bão

Hỡi Kiều Loan ! Ta mất hẳn em rồi... !

Hiệu Úy:

Thưa chủ tướng, Kiều Loan, người điên dại

Người tuyệt sắc từ phương xa mới lại

Ngập công đường nước mắt nhớ người xưa ?

Nàng là ai ?

Vũ Tướng Quân:

Nàng chính là vợ cũ

của một người đã yên bề áo mũ

Đã phụ tình và lỗi hẹn ngày xanh

Hiệu Úy:

Thật không ngờ...

Vũ Tướng Quân:

Mười năm trời cũ còn xanh biếc

Càng xa xôi, càng thấm lòng yêu

Sớm nay vọng lại thời thơ trẻ

Tha thướt trời xa đáng lệ kiều

Bạn với gươm đao khuấy nổi nhớ

Mình ta khóc sớm lại thương chiều...

Hiệu Úy:

Không có lẽ phu nhân mà phải chết ?
Ai dám xé một bông hoa diễm tuyệt ?
Vì tướng quân là trung nghĩa của triều đình
Cầm trong tay hơn một vạn hùng binh.

Vũ Tướng Quân:

Ta nhớ ngày xưa, thân còn đói rét
Cha mẹ qua đời, họ hàng bỏ hết
Ngày đi chăn ngựa, tối ngủ chuồng trâu
Miếng cơm, manh áo, nghìn vạn lo âu
Nàng từ chối bạc vàng và lụa gấm
Trao tình yêu cho áo rách hồn đơn.

Hiệu Úy:

Chí phu nhân cao đẹp như Trường Sơn
Thua số mệnh, thật muôn đời vô lý !

Vũ Tướng Quân:

Tình ngày xưa thật bao la như bể
Ta ốm đau ròng rã một năm dài
Thuốc như rừng mà sơn sắt không phai
Tay vuốt ve, nàng ru say con bệnh
Dò hơi thở để cầu xin số mệnh
Dựng thân tơ nâng đỡ xác hao mòn
Mãi nuôi chồng, quên nhan sắc héo hon.

Hiệu Úy:

Thưa chủ tướng, vì sao mà cách biệt
Những mười năm, để bây giờ đợi chết ?

Vũ Tướng Quân:

Nàng khuyên ta chăm học đạo thánh hiền
Thâu đất trời bao nghĩa lý vô biên
Những sớm lạnh hoặc những chiều mưa gió
Ta luyện tập theo năm thầy dạy võ
Và đèn khuya làm bạn với binh thư...
Bờ Châu Giang, dòng nước trắng tiễn đưa
Ta lên đường trong mùa xuân tươi sáng
Thề với nàng sẽ tôn phù Quang Toản
Vua Quang Trung lúc ấy mới băng hà.

Hiệu Úy:

Nhưng vì sao rồi tướng quân đổi chí
Để ngày nay tan tác mộng ngày xanh ?

Vũ Tướng Quân:

Một ngày kia sắp đến Phượng Hoàng Thành
Ta bỗng gặp một Ông Già ẩn sĩ
Núi La Sơn. Thấy ta về với Ngụy
Già vạch ngay tội trạng Bùi Đắc Tuyên
Cùng bọn gian thần điên đảo lộng quyền
Đã xóa sạch danh thơm và nghĩa lớn
Của Hoàng Đế Quang Trung.
Ta hiểu ra bèn đổi hướng
đi vào Nam gặp chúa Nguyễn, theo hầu...

Trải mười năm thành nghĩa nặng ơn sâu.

Hiệu Úy:

Để ngày nay đã thành người danh tướng
Ngài quên ngay đức hy sinh vô lượng
Để vợ hiền “không áo kín thân gầy
Không có ăn, rời rụng cả chân tay”
Để bây giờ phu nhân nằm ngục tối
Trong việc này, ai là người có tội ?

Vũ Tướng Quân:

Nhưng Kiều Loan, theo công luận triều đình
Lại là người phiến loạn ở kinh thành
Thực khó nghĩ, vì ta còn danh dự
Còn uy quyền, còn tiếng tăm khắp xứ.

Hiệu Úy:

Dù thế nào nên nhớ trước, nghĩ sau
Uy quyền kia, danh tiếng ấy, nhờ đâu ?
Người quân tử không bao giờ bội nghĩa.

Vũ Tướng Quân:

Phải, ta không đáng sống trong vòng thiên địa
Nếu một mai trên bãi chợ kinh thành
Máu viết lời oán hận lên trời xanh.

Hiệu Úy:

Muốn trọn đạo, phải tìm ra mưu kế
Đưa phu nhân về cuộc đời đẹp đẽ.

Đoạn 2

(Thị Lang ở trong cung vua ra)

Thị Lang:

Kìa tướng quân đang tư lự điều chi
Quá ngọ rồi, chưa sửa soạn ra đi ?

Hiệu Úy:

Ngài vào cung, và thù hằn quân giặc
Chắc đã tâu vua, xin chém đầu nữ tặc
và Ông Già ?

Thị Lang:

Ngài đoán quả không sai
Đáng chí tôn y án chém hai người.

Vũ Tướng Quân:

Vua y án ?

Thị Lang:

Vâng, Chúa công giận lắm
Có quở trách chúng tôi sao để chậm
Không tâu ngay còn xét xử lỗi thôi
(Đưa bản án cho hai người xem)
Ngày Nhâm Thìn, ngày Chúa Thượng lên ngôi
Sẽ lấy máu hai người ra tế miếu.

Hiệu Úy:

Ba ngày nữa

Thị Lang:

Vâng, tùy ngài định liệu
Còn đủ giờ bênh vực cho người điên

Hiệu Úy (*tuốt kiếm*):

Đừng nói càn (*Vũ Tướng Quân ngăn lại*)

Người tóc trắng pha đen

Nói không nghĩ !

Vũ Tướng Quân:

Mời ngài về tư thất

Hiệu Úy (*vấn tức giận*):

Một tay ông làm rụng bao thủ cấp

Bao hồn oan xõa tóc đã hàm oan !

Thị Lang (*cười nhạt*):

Ấy thế mà thiên hạ vẫn chưa an

Quan Hiệu Úy còn nằm sượng ngủ tuyết !

Hiệu Úy:

Làm hình quan, vụ nào ông cũng giết

Đề leo thang danh vọng chóng hơn người !

Vũ Tướng Quân:

Mời đại nhân về tư thất nghỉ ngơi

Bọn chúng ta đều một lòng vì nước.

(*Thị Lang đi vài bước, ngấp ngừng*)

Thị Lang:

Tôi có chuyện riêng muốn ngỏ cùng tướng quân

Vũ Tướng Quân:

Xin cứ nói

(*Thị Lang nhìn Hiệu Úy, chần chừ*)

Hiệu Úy:

Vâng, tôi xin lánh mặt

Để quan lớn được yên tâm bày đặt

những trò hề !

(*Đi nhanh về phía bên phải*)

Thị Lang:

Quan Hiệu Úy thật hàm hồ...

Vũ Tướng Quân:

Người tuổi còn non không biết mưu cơ

Lòng thẳng dạ ngay, đại nhân đừng chấp.

Đoạn 3

Thị Lang:

Chắc tướng quân đang buồn phiền...

Vũ Tướng Quân:

Quả thật

Tôi đang buồn. Buồn cái cảnh triều đình

Thị Lang (*cười nụ*):

Hay đang lo vì một mối ẩn tình ?

Đáng lo thật ! Vì... "chuyện quan Chử ông Vệ"

"Vũ Tướng Quân, có một người vợ trẻ"

"Người vợ điên nổi loạn chống triều đình"

Đã thành chuyện dân gian huyền ảo kinh thành

Người ta nói: Vũ Tướng Quân làm phản !

Người lại đồn: Cô gái ấy hại chồng !

Có kẻ suy ra: Kinh đô sắp loạn

Vội bế vợ bồng con đi lánh nạn

Chuyện đồn đi như bão nổi ngoài sông !

Vũ Tướng Quân:

Lạ gì dân gian có một đồn mười
Thật đáng khen ai khéo dệt nên lời
Chuyện tơ tóc thổi lên thành quả núi !

Thị Lang:

Tôi đã vào cung, nghe lời xét tội
Của Chúa công ! Thật phúc cho thần dân
Kẻ tầm thường như tôi, mắt bé nhìn gần
Đâu sánh được đức trông xa thấy rộng
Của nhà vua !

Vũ Tướng Quân:

Chúa Thượng phán làm sao ?

Thị Lang:

Ngài ngự truyền: “Phải dẹp tắt chuyện rêu rao
Lời đồn đại ! Phải giữ gìn phẩm giá
Cho tướng quân !” Ngài ngự truyền...

(Lạ quá !

Tôi theo hầu Chúa công từ lúc thiếu niên
Nay mới biết ngài là một bậc vua hiền
Một đáng chí nhân ! Đại hiền ! Đại đức !)
Ngài ngự truyền: Cụ già là thầy học
(Ai làm quan cũng phải trọng ông thầy)
Tội theo Tây Sơn đáng phải chém ngay
Nhưng đã có tài giảng về đạo lý
Đào tạo học trò trở nên dững sĩ
Biết cách phò vua, nên được khoan dung

Vũ Tướng Quân:

Thế rồi sao ? Còn thiếu phụ điên cuồng ?

Thị Lang:

Ngài ngự truyền: Đây gái đẹp Tây Sơn
về những nhiều kinh thành. Nhưng xét kỹ
Quan Chưởng Vệ mười năm xa vợ quý
Biết gác tình riêng, thờ chúa, lập công to
Vợ trung thân, dù có tội, cũng tha cho !
Ngài ngự lại truyền: Thượng Thư Bộ Lễ
(Ồi chao ôi ! Thật là ơn trời bể)
Sắc phong ngay bà Ngũ Phẩm phu nhân !
Lại ban cho vàng mười nén, bạc trăm cân !
(Kém lời hứa của tôi có một trật)

Vũ Tướng Quân:

Còn án tử hình kia ?

Thị Lang:

Là chiếu theo hình luật
Chúa ngự phê cho phải phép triều đình
Rồi sẽ tha. Nhưng muốn được công minh
Cần phải có chữ tướng quân nhận thực
Vào bản hồ sơ

Vũ Tướng Quân:

Sao ông lừa lọc bắt tôi nhận liều ?

Thị Lang (đứng đĩnh):

Tùy ý tướng quân !

Vì Chúa công muốn tỏ rõ lòng nhân
Cho thiên hạ: Đấy lão già ngạo mạn
Và thiếu phụ cầm đầu quân nổi loạn
Tội bằng trời, đáng lẽ phải trôi sông
Thiên tử không quên danh tướng lập nhiều công
Cần giả nghĩa thầy trò, trọn tình vợ cũ
Nên đã tha rồi ! Lờì đồn đi khắp xứ
Đức độ Chúa công sẽ cảm hóa lòng người !

Vũ Tướng Quân:

Tôi không hiểu !

Thị Lang

(mở nắp hộp son, đã sẵn bút nghiên, nâng hai tay. Trước mặt Vũ Tướng Quân)

Giấy mực sẵn đây rồi !

Ngài chỉ ký tên vào là ổn chuyện

Cửa ngục mở: Lão già, tùy sở nguyện

Muốn làm quan, chúa thượng sẽ bao dong

Muốn về quê, chúa thượng cũng vui lòng

cho ngựa cưỡi với lương ăn đầy đủ.

Vũ Tướng Quân (ngần ngữ):

Không có lẽ !...

Thị Lang:

Còn Tòa lâu bên Ngự

Lâu Phượng Hoa, chờ đón rước phu nhân

Vũ Tướng Quân (lo lắng):

Chúa phán gì về tôi không nhỉ ?

Thị Lang:

Tướng quân ?

Đáng chí tôn không mấy may nhờ vặc

Ai dám ngờ oan một người trung thực

Một tướng tài trăm trận thắng Tây Sơn !

Vũ Tướng Quân (băn khoăn):

Nhận vào đây ? Được oán hay được ơn ?

Thầy ? Không phải ! Vợ ? Không ! Đâu vợ cũ ?

Thôi ! Đại nhân đừng làm phiền tôi nữa !

Thị Lang (càng ngọt ngào):

Chúa biết cả rồi ! Biết tiếng thờ dài

Biết nét mặt buồn, biết giọt lệ rơi

Trên ngực áo người tướng tài trẻ tuổi

Chúa biết hết ! Tướng quân đừng nói dối

Chúa rủ lòng thương, ngài nhận là xong !

Chén rượu lâu Hoa, tình nghĩa vợ chồng

Say ân ái, bỏ mười năm cách biệt

Vũ Tướng Quân:

Chúa Thượng nhờ oan. Tôi chỉ còn cái chết

Tỏ lòng trung

Thị Lang:

Tôi là chỗ tình thân

Nói điều hơn lẽ thiệt với tướng quân
Nội hôm nay, nếu ngài không chịu nhận
Thì sáng sớm mai...xin đừng ân hận
Người đẹp kia: Bốn ngựa xé tan thành
Lão già kia: Thủ cấp treo mặt thành
Còn tướng quân, chắc đâu toàn tính mệnh
Chúa thượng nhân từ, ngài còn khùng khỉnh
Lừa dối vua, man trá với triều đình
Không mất đầu, thì...hàng vạn tinh binh
Chức Chưởng Vệ chắc chi còn giữ được !
Thì sao tỏ rõ tấm lòng vì nước
Lận đận thờ vua ? Ngài nghĩ lại xem
Tôi nói đã nhiều...chẳng ép nài thêm.

Vũ Tướng Quân (bối rối):

Vâng, đại nhân để hồ sơ lại đó
Tôi nghĩ chiều nay !...Ôi chao !...Ai rõ ?
Ai chép hồ sơ ?...

Thị Lang:

Rất hợp ý tôi
Giờ Dậu chiều nay, ngài sẽ trả lời
Vì nửa đêm, ngài đã đi ra trận
(Đưa tập hồ sơ cho Vũ Tướng Quân)
Hồ sơ đây ! chỉ một lời chứng nhận
Là xong xuôi ! Xin tạm biệt tướng quân !
(Vào)

Đoạn 4

(Vũ Tướng Quân xem hồ sơ, lắc đầu. Một lát, Hiệu Úy ra, dáng vội vã)

Hiệu Úy:

Tôi nghe đồn sắp chém hai tội nhân
Các quan trong triều xôn xao bàn tán
Bãi chém phía Tây môn, mây u ám
Cổ dươn mình lên đọi tấm máu người
Phiên chợ chiều nay không họp nữa rồi
Xin chủ tướng nhanh chân vào bệ kiến

Vũ Tướng Quân (lắc đầu):

Đức chúa thượng, những khi còn giao chiến
Ngài cầm hờn quân địch đến vô cùng
Chém tù binh và đóng cũi trời sông
Những tướng sĩ không kịp giờ tự tận
Nay bắt được hai người thì cơn giận
Của nhà vua càng thêm nổi kinh hoàng

Hiệu Úy:

Sợ cơn giận nhà vua để mất Kiều Loan
Cách xử sự người anh hùng không thế !
Hay tướng quân để tôi vào trước bệ
Tâu Chúa công: Người đó đã chăm nuôi
Đã thương yêu, đã đem cả cuộc đời
Từ trứng nước, tạo nên người danh tướng
Cho nhà vua (bước lên bệ đá)

Vũ Tướng Quân:

Không ! Người im đi ! Bước xuống
Việc riêng của ta, vùi kín là xong !
Ta mất Kiều Loan, không thể mất Chúa công

Hiệu Úy:

Trả lại triều đình miếng ngon vật quý
Trả lại triều đình gương vàng ngựa tía
Rồi trở về làm một kẻ thường dân
Có tình thương yêu, có nghĩa có nhân...
Trời ơi ! Sao tôi không gặp tình cảnh ấy ?
Giá tôi là tướng quân...

Vũ Tướng Quân:

Đừng làm bậy ! Ông chúa công dẫu thác chửu báo đền
Dám kể chi tình nhi nữ yếu hèn...

Hiệu Úy:

Nửa đêm nay lên đường đi phạt Bắc
Lòng chủ tướng sẽ âm thầm vờn mắt
Hình ảnh người đẫm máu chợ kinh đô

Vũ Tướng Quân:

Biết làm sao, ta cũng muốn điên rồ
Cười thảm thiết mà quên phăng dĩ vãng
Khóc vô tư cho người niềm ly tán
Rồi thiếp đi trong ác mộng kinh hồn
Kiều Loan ơi ! Khi mưa rụng đầu non
Quê hương ấy mịt mù bao tâm sự... !

Hiệu Úy:

Ba ngày nữa thì đầu rơi giữa chợ
Máu thơm lừng dâng tôn miếu hoàng gia
Dòng máu kia...

Vũ Tướng Quân:

Đừng xúc động lòng ta
Từ đêm nay ta say sưa dẹp loạn
Vui với ba quân những cơn hoạn nạn
Lấy vinh quang khoá kín nỗi buồn thương

Hiệu Úy:

Nửa đêm nay đoàn binh sĩ lên đường
Tôi cũng theo tướng quân đi đánh trận
Khi núi rừng xa không còn mây vẫn
Khi gió đưa trên bãi nguyệt đầu sông
Tôi lắng nghe tiếng khóc dội trong lòng
Từ chiều qua, xin tướng quân tha thứ
Tôi đã mê vì đã nghe tâm sự
Tôi đã yêu nỗi khổ của người điên
Đẹp như ma trong mớ tóc rối ren
Đẹp rớm máu trong bàn tay rét cóng
Đẹp hồ tinh trong mắt xanh sâu rộng
Trong chuỗi cười ghê rợn động từng mây...
Ôi ! Kiều Loan, tiếng hát vắng đâu đây...

Vũ Tướng Quân:

Đừng nói nữa, lòng ta đau như cắt
Còn tiếng thơm thì Kiều Loan phải mất !

Theo Chúa công ta phải bỏ người xưa
Đề nâng cao danh nghĩa đến bây giờ
(Vũ Tướng Quân sẵn sàng, để rơi tập hồ sơ. Hiệu Úy nhật xem)

Hiệu Úy:

Hồ sơ gì đây ? À, đây bản án giết thầy học, giết vợ hiền...
"Phiến loạn !" Khéo đặt điều !

Vũ Tướng Quân:

Chúa thượng hứa sẽ tha
Dưới bản án này, cần một chữ của ta

Hiệu Úy:

Cần tướng quân nhận Kiều Loan, vợ cũ ?
Hay nhận Kiều Loan là kẻ địch thù ?

Vũ Tướng Quân *(không tự chủ được nữa):*

Ta muốn chết đi, phá vỡ ngục tù
Ngục bằng đá giam người xưa hiền hậu !
Ngục giữa lòng ta bùng bùng sắc máu
Đốt ruột gan ! *(quờ tay vào đốc kiếm)*
Ta muốn chết...là xong !

Hiệu Úy *(ngăn giữ):*

Một nhát gươm là đêm tối hư không
Nhục, vẫn nhục ! Vẫn tan tành nghĩa cũ !
Tướng quân cứ nhận đi ! Tình chồng vợ
Đã hiện lên như núi giữa triều đình
Có hèn đâu mà chủ tướng lạng thình ?
Thà để đầu rơi vì mối tình chung thủy
Hơn sống co ro dưới mắt quyền thần khinh bỉ !
Tướng quân nhận đi ! Chúa thượng khoan dung
Thì càng hay. Bắt tội cũng vui lòng
Mang xiềng xích, mang ngàn lời xỉ vả
Cất cao đầu mang tình yêu trong dạ
Còn hơn mang vết nhơ: Đen bạc, bắt nhân !
(Bên ngoài có tiếng hát lơ lơ như tiếng gọi hồn)

Đoạn 5

(Tiếng hát)

Chờ gỗ (í a) thiêu người
Còn lưng chờ gỗ thiêu người
Chờ lên cửa Bắc xây đài lửa cao...
Vợ con, bố mẹ nơi nào
Than âm ỉ cháy không vào nhật xương
(Một tốp lính gánh củi, khiêng gỗ đi qua sân khấu)

Hiệu Úy:

Các người khiêng gỗ đi đâu ?

Lính *(mấy người lính cùng đáp)*

Thưa tướng quân:

Có lệnh trên, chúng tôi xây đài lửa...

Hiệu Úy:

Ở đâu ? Xây làm gì ?

Lính:

Chúng tôi không rõ
Chỉ biết chất cao củi, gỗ để thiêu người

Vũ Tướng Quân:

Thieu ai ?

Hiệu Úy (*bảo bọn lính*):

Các người lau mồ hôi

Ngồi nghỉ đã

Vũ Tướng Quân (*như điên*):

Thieu ai ? Ai đốt lửa ?

Hay thieu cháy lòng ta ?

(*Vũ Tướng Quân bỗng nghiêng rặng, trợn mắt*)

Cả thân trâu ngựa

Là chúng bay rồi cũng đến ra gio !

Thieu ai ? Mà chất củi đến bao giờ

Mới phát hỏa ? Ai chết quàn như nướng cá

Hay chính ta đây ? Cút ngay ! Đồ khuyến mã !

Người chờ gỗ đến đây làm bỏng mắt tao !

Hiệu Úy:

Ô kìa, tướng quân, người mê sảng đó sao ?

(*Với bọn lính*)

Cho các người lui

Lính:

Tướng quân lạ quá

Thật khác ngày thường ! Khác hẳn ngày thường

(*Họ lại đặt gỗ lên vai*)

Nào các anh ! Khiêng gỗ đến Tây môn !

Xây đài lửa ! Còn cái lưng xuống đất !

Mà khiêng đi ! Đầu cúi nghiêng, nhắm mắt

Mà khiêng đi ! (*Họ đi khuất, tiếng hát vọng lại trầm trầm, lơ lơ*)

Tiếng hát:

Vợ con bố mẹ phương nào

Than âm ỉ cháy không vào nhật xương

Năm năm lia bỏ quê hương

Còn lưng chờ gỗ biết thương ai cùng ?

Đoạn 6

Hiệu Úy (*chua chát*):

Chỉ một buổi sớm mai Bên lòng đau, lửa đốt đến muôn đời.

Vũ Tướng Quân:

Ai dắt người đi theo ta từng bước

Để nhắc mãi chuyện mềm gan, nát ruột

Người im đi ! Hay ta sẽ thành điên ?

Hiệu Úy:

Nghe thân tơ rền rĩ lửa triền miên

Và đôi mắt nổ tung thành tiếng sét

Mười ngón tay tóe cao lờn thống thiết

Tóc sèo sèo cháy mãi đến muôn đời

Còn ai ham sống nữa, Kiều Loan ơi !

Vũ Tướng Quân:

Ta khuyên người ra đường mà than thở

Đừng van vãn trên linh hồn tan vỡ

Ồi Kiều Loan, ta cũng muốn điên cuồng

Mà quên đôi mắt thể lương !

Hiệu Úy:

Xin chủ tướng vào thăm qua ngục tối
 Dù lạnh lùng cũng trông nhau lẫn cuối
 Vì đêm nay, chiến mã đã lên đường,
 Nơi kinh kỳ, bỏ lại đồng thịt xương
 thành gió bụi...

Vũ Tướng Quân (tĩnh trí dần dần):

Ta phải quên đau khổ
 Lao thân mình vào nắng mưa khói lửa
 Bỏ một người nhưng cứu được muôn người
 Quên nghĩa cũ, nhưng vẹn toàn nghĩa lớn
 Đặt danh thơm lên tất cả cuộc đời

Hiệu Úy:

Theo nghĩa lớn mà quên người vợ nhỏ
 Tìm danh thơm mà vớ nợ người xưa
 Thì nghĩa lớn chỉ còn là sáo ngữ
 Uốn còng lưng chống đỡ một ngôi vua
 Tôi, trẻ tuổi, trung thành cùng chủ tướng
 Xin phá tan cửa ngục cứu phu nhân
 Đưa Kiều Loan về quê cũ mùa xuân
 Danh dự mới thơm, nghĩa tình mới lớn
 Dù phải chết dưới lời đình Chúa thượng
 Tôi không hề than tiếc tuổi hai mươi
 Cứu sống Kiều Loan, tôi trọn đạo làm người

Vũ Tướng Quân (đăm chiêu):

Còn nữa ngày...

Hiệu Úy:

Mong tướng quân quả quyết
 Còn nữa ngày chọi nhau cùng số kiếp

Đoạn 7

(Lại có tiếng hát ảo não của một tốp lính khác)

Tiếng hát:

Còng lưng khiêng tấm áo quan
 Nặng sao nặng mãi hồn oan oán thù...
(Tốp lính khiêng ra một tấm áo quan màu đỏ)

Vũ Tướng Quân:

Gì nữa thế này ? Các người khiêng đi đâu

Lính (đặt quan tài xuống):

Bẩm tướng quân, lệnh hỏa tốc phải khiêng mau
 Hai chục chiếc quan tài ra bãi chém !

Hiệu Úy:

Chém ai ?

Lính:

Chúng tôi nào biết đến !
 Lệnh bề trên cứ chúi mũi thi hành

Vũ Tướng Quân:

Khiêng đi đâu ? Đi lối khác ! Loài súc sinh !
 Bay chôn ai ? Áo quan sao có đủ
 mà chôn người ? Liệu hồn các người đó !
 Chui cả vào quan ! Lấp đất là xong !

Chui cả vào !

Lính (sợ hãi):

Quan Chưởng Vệ thật lạ lùng !

Hiệu Úy:

Các người khiêng nhanh nhanh đi lối khác

Đẹp đẽ gì mà phơi hòm đựng xác

Giữa đường to phố rộng của kinh thành ?

Vũ Tướng Quân (thét lên):

Chui cả vào mà chết rấp cho nhanh

Quân khốn kiếp !

Lính (đặt quan tài lên vai):

Nào khiêng đi lối khác

Thấp đầu xuống ! Áo quan bằng gỗ tạp

Mà nặng thế này ! Khom mình xuống khiêng đi

Tối về nhà, vợ thấy mặt ngoảnh đi

Tường ma hiện !...

(Họ đi khuất rồi, tiếng hát vọng lại)

Tiếng hát:

Còng lưng khiêng tấm áo quan

Nặng sao nặng mãi hồn oan oán thù !...

Đoạn 8

Hiệu Úy:

Ngày thường trông thấy máu

Không ghê sợ bằng hôm nay

Trông củi gỗ thiêu người

Trông áo quan chôn những cuộc đời

Tướng quân ôi ! Lòng tôi sao lạnh lẽo

Người hãy cứu Kiều Loan.

Lửa nào đã réo ở quanh đây !

Vũ Tướng Quân (giở lại hồ sơ, lẩm bẩm):

Ta ký nhận là xong

Tôi là người chồng ! Tôi lạy Chúa công

Tha cho Kiều Loan tội thiêu trên đài lửa

Tha cho tôi tội sống thừa nhục nhả !

Tôi là chồng ! Tôi nhận tội !...Xin tha !

Lạy Chúa công ! Người mở lượng hải hà

Tôi đã nhận ! Máu xối lên đầu bút...

(Viết và ký vào bản hồ sơ)

Hiệu Úy (đỡ tập giấy):

Lời nhận tội ? Không ! Tình yêu ngàn ngút

Trên mấy chữ này ! Có tội gì đâu !

Nhận Kiều Loan, cứu vãn mối tình sâu

Lòng trong trắng đẹp như trang giấy mới

Có tội gì đâu mà tướng quân chịu tội ?

Vũ Tướng Quân:

Cái tội của ta là trót làm chồng

Nàng Kiều Loan đau khổ bao năm ròng !...

Đoạn 9

(Tham Tri mặt đỏ bừng, ở phía bên phải đi ra dáng tìm kiếm một vật gì)

Tham Tri:

Thưa tướng quân, ngài đứng đây có thấy
Con rắn độc bò đâu rồi ? Nó đấy !
Nó bò vào cung, lưới đồ như son
Nó bò qua đây, mắt bé gườm gườm
Phun nọc độc vào những người lương thiện
Nó đâu rồi ? Tôi muốn đem bảo kiếm đập nát đầu !

Hiệu Úy:

Ngài tìm Quan Thị Lang ?

Tham Tri:

Trước mặt rồng, lưới nó uốn dọc ngang
Nó ỏn thót, khéo đặt điều nói nhảm
Nó bảo: Tôi đây hòa theo phiến loạn !
Nó bảo: Tướng quân làm kẻ nội công
Cho Tây Sơn nổi dậy phá Hoàng cung !
Ghê gớm thật ! Tôi phải tìm giết nó !

Vũ Tướng Quân:

Chúa nghĩ sao về lời xằng bậy đó ?

Tham Tri:

Chúa ngồi im. Tôi sợ nhất lúc
Chúa công vẽ mặt trầm ngâm như bức tượng đồng

Vũ Tướng Quân:

Chúa xưa nay không nghe lời xiểm nịnh.

Tham Tri:

Chúa ngồi im, mắt lim dim suy tính
Rồi chúa cười, chỉ nhếch một bên môi
Chúa phán rằng: Sẽ tha cả hai người
Chỉ cần tướng quân nhận người điên là vợ
Lão say là thầy ! Mắt vua rục lửa
Hàm bạnh ra, ria mép cứ rung rung
Tôi toát mồ hôi, lạnh buốt sống lưng
Như rắn độc đã cắn vào sau gáy.

Hiệu Úy:

Vua tha cả hai người ! Quả là đúng vậy !

Vũ Tướng Quân:

Chúa xưa nay đã có tiếng nhân từ.

Tham Tri:

Tôi nhìn Thị Lang: Mắt lão lừ lừ
Lão cuộn hồ sơ, hàm răng rít chặt
Tôi rợn người !

Vũ Tướng Quân:

Tôi đã đọc hồ sơ
Phải ! Người điên chính thực vợ tôi xưa
Lão già say, chính là thầy học cũ
Tôi đã nhận vào đây, máu in từng chữ
Vì tôi tin độ lượng của nhà vua.

Tham Tri (trợn mắt):

Ngài nhận rồi ? Ký nhận bản hồ sơ ?
Chết ! Chết thật ! Thế là ngài tự sát !
Ngài giết cả hai người... (quay đi)
Quân đê mặt !

Vũ Tướng Quân:

Không ! Tôi chắc nhà vua
Không nhầm lẫn !...

Tham Tri:

Phải xé bản hồ sơ !
Tôi, hình Tham Tri, Ngài là Chưởng Vệ
Bên võ, bên văn, lòng dân kính nể
Vì việc làm thường chính trực, công minh
Thế của hai ta lan rộng khắp triều đình
Chúa vì nể, mà lương dân quý mến
Chúng nó sợ mất phần to cổ lớn
Sợ giảm oai danh, nên đang chỗ đồng liêu đã hóa hiềm thù...
Nó xúc xiểm nói điều
Đổ lên đầu ta: Phiến loạn ! Phiến loạn !
Tại chúa ù ý Chúa giật mình hốt hoảng
Tuốt ngay gương, chém chết những người lành
Chúa lại ngồi im, lặng lẽ, một mình
Hàm bạnh ra, răng nghiến vào ken kết.

Hiệu Úy:

Thế thì tướng quân ơi ! Kiêu Loan chết !
Tướng quân nhận rồi ? Xé bản án đi !
Xé ngay đi (*giăng tập hồ sơ*)
Thành thật có ích gì !
Xé ! Xé ! (*và xé vụn*)

Tham Tri:

Xé tan đi ! Phải lắm !
Còn người điên đẹp tươi như ánh nắng
Và người say trí dững sáng như gương
Ta sẽ phá cửa tù, giả lại về quê hương

Hiệu Úy (đang hắng):

Mà tướng quân có hàng vạn quân tinh nhuệ
Há sợ gì bọn quyền thần chuyên chế ?
Một tiếng hô là rần độc mắt đầu !

Vũ Tướng Quân (trùng mắt):

Đừng nghĩ càn ! Ờn chúa thượng cao sâu
Đừng bắt chước bọn nghịch thần tặc tử !

Đoạn 10

(*Hình Thị Lang từ phía trái đi ra, nhìn mọi người dò xét*)

Thị Lang:

Kìa các quan đứng cả đây đông đủ
Có việc gì vui chẳng ? Bàn tính gì chẳng ?

Tham Tri:

Lão nịnh thần ! Lại mở miệng nói xằng !

Thị Lang (chậm rãi, cười nham hiểm):

Chắc các ngài đang mưu đồ việc lớn ?
(*Chợt thấy những mảnh hồ sơ dưới đất*)

Này, hồ sơ của tôi, ai xé vụn ?

Tướng quân cả gan làm trái lệnh nhà vua ?

Vũ Tướng Quân:

Tôi biết gì ? Ông hỏi lắm bằng thừa

Tôi chỉ có một lòng trung gang thép.

Thị Lang (*nghe thấy*):

Ai xé đây ?

Tham Tri (*giọng kiêu hãnh*):

Quan Thị Lang muốn biết

Ai xé hồ sơ ? Ngài cứ hỏi lương tâm

Ngài định lừa ai, người ấy không nhầm

Phải xé toang cái mưu cơ hiểm độc.

Tôi xé đấy !

Thị Lang:

À thì ra loài phản phúc

Trước phản Tây Sơn, nay phản Nguyễn triều !

Tham Tri:

Câm mồm ngay ! Mi quen giọng nói điều

Mi trù tính gì trên những dòng vu cáo ?

Thêm một nắm mồ, mi thêm mũ áo

Vùi một thầy người, mi nuốt thịt ngon

Chém một Ông Già, mi để thêm con

Cưới thêm vợ trên bao nhiêu hài cốt ?

Thang danh vọng, mi định trèo chót vót

Mi nghe thấy đạp dúi cổ bạn đồng liêu

Mi gây ra tang tóc đã nhiều

Nợ xương máu, phải trả bằng xương máu.

Thị Lang (*bỗng mềm mỏng*):

Chính đại nhân đang dùng lời vu cáo

Nói oan cho tôi ! Tôi đâu thích giết người ?

Chẳng qua là...họ muốn chết mà thôi

Còn lâu cao, xe ngựa, áo mũ, thịt xôi

Vợ đồng con đàn, thì...ai chẳng thế !

(*Cười khẩy*)

Hiệu Úy:

Trông tráo thật !

Tham Tri:

Người khom lưng trước bệ. Rắn độc là người, trừ diệt cho xong !

(*Tuốt gương. Thị Lang hoảng sợ*)

Thị Lang (*kêu thét chạy lên bệ*):

Loạn ! Loạn ! Loạn ! Bay đâu ! Lính cấm phòng !

(*Tham Tri đuổi theo, đâm xộc thanh gương vào lưng Thị Lang. Kẻ bị đâm ngã xuống và lăn long lóc từ trên bệ cao xuống thêm, Tham Tri quăng thanh gương ướm máu. Đạp tung cửa chạm rỗng, chạy biến vào cung*)

Vũ Tướng Quân (*nhìn xác Thị Lang*):

Quan Thị Lang ! Chao ôi ! Vì sao vậy ?

Một đóm lửa bốc lên thành đám cháy

Cháy ngút trời, cháy lụi cả đời ta !

Hiệu Úy (*như mê*):

Và Kiều Loan rồi cùng sắp thành ma

Chủ tướng ơi ! Đời sao đen tối quá !

Không có ngày mai, không còn gì cả

Mất Kiều Loan, đời tịch mịch thế lương

(*Cúi mặt, khóc*)

Vũ Tướng Quân (*mắt cũng đăm lẹ*):
Cứng cỏi lên ! Đừng khóc ! Đừng buồn !
Dù mắt Kiều Loan, ta còn công giúp
Chúa Lòng trung liệt như nắng soi trang sử
Chí làm trai đừng ủy mị, yếu hèn.

Đoạn 11

(Từ phía nội cung, lính khiêng xác Tham Tri ra, theo sau có một Nội Quan)

Hiệu Úy (*đau đớn trông lên*):
Cái gì kia ? Thảm quá ! Nói sao nên !

Vũ Tướng Quân (*chạy lại*):
Quan Tham Tri... !

Nội Quan (*bảo tốp lính*):
Lính cấm phòng, tất cả xúm nhau vào khiêng hai cái xác này
Một về phía đông, một về phía tây
Giả lại thân nhân, tùy nghi chôn cất
Nhanh tay lên, đừng để đây làm bản mắt
Chúa công.

(Tốp lính làm theo lời Nội Quan và đi khuất sang hai bên)

Hiệu Úy:
Thừa vạ công, việc xảy ra
Như thế nào, mà bỗng chốc...! Thật là...
Hai Hình quan...

Nội Quan:
Quan Tham Tri phản phúc
Đã giết Hình Thị Lang, vào thú thực
Vớ Chúa công. Ngài Ngự mệt, đang nằm
Vội chồm lên, rút bảo kiếm chém, đâm
Nát như cá ! Việc xảy ra nhanh quá
Tôi cũng rùng mình !

Vũ Tướng Quân:
Ngài có nghe...bệ hạ
Truyền lệnh chi về số phận...

Nội Quan:
Chúa công
Mắt lim dim lau bảo kiếm vừa xong
Có sai tôi đi tìm Quan Hiệu Úy.

Hiệu Úy:
Tìm tôi ? Có việc gì thế nhỉ ?

Nội Quan:
Bẩm, hạ quan nào biết được ý vua
Ngài vào ngay bệ kiến cho kịp giờ
Chậm một khắc e Chúa công nổi giận.

Hiệu Úy (*quay sang nói với Vũ Tướng Quân*):
Thừa chủ tướng, việc này tôi quyết đoán
Có kẻ dèm pha. Tôi chết cũng vui lòng
Nếu nhà vua còn độ lượng bao dung
Tôi sẽ được suốt đời theo chủ tướng
Nếu không cách gì thay lòng Chúa thượng
Dẫu chết đi, tôi còn cứu vớt đạo làm người.

Vũ Tướng Quân:

Ta đoán chắc Chúa công cần hỏi kỹ
Về việc binh đêm nay. Nên tĩnh trí
Mà cúi đầu. Khi bệ kiến đã xong,
Về bản doanh. Ta đợi.

Hiệu Úy:

Còn người điên ?
Món nợ ngày xưa chủ tướng chớ quên
Đừng đim chết ân nhân trong ngục tối.
Đừng phụ nghĩa bạc tình vì cái mồi danh lợi

Nội Quan:

Đức Chúa thượng đang nóng lòng chờ đợi
Mời ngài đi...

(Hiệu Úy mạnh dạn bước lên bệ đá, vào nội cung. Nội Quan vái chào Vũ Tướng Quân rồi theo sau. Bỗng gần đầu đấy nổi lên một điệu kèn lâm khốc. Rồi tốp lính khiêng quan tài lúc trước giờ lại khiêng qua sân khấu. Họ lại hát trầm trầm. Vũ Tướng Quân lặng lẽ, tâm tư sụp đổ chệnh choạng rồi ngã quỵ xuống đất)

(Tiếng hát của tốp lính khiêng quan tài)

Tiếng hát bọn lính:

Còng lưng khiêng tấm áo quan
Nặng sao nặng mãi hồn oan oán thù
Mười năm đi lính coi tù
Tự tay đắp lấy nấm mồ tuổi xanh
Vùi vùi lấp lấp bên thành
Chôn bao nhiêu xác...
lượm mình ai chôn ?...
(Họ đi khuất hẳn)
Hạ màn

HỒI THỨ BA

*...Khuya rồi tiếng hát ai nghe đó ? Cười họ người điên cuộc đời thay
Ngay đêm hôm ấy, trong một căn hầm nhà ngục.
Tường đá nặng nề như đè chặt lấy người.
Một cửa giữa, có bậc đá lên mặt đất.
Một cửa bên thông sang hầm bên cạnh.
Trong hầm, một chiếc chõng tre, chỗ nằm của
Người Què. Một bình nước. Đầu chõng: Một ngọn nến.
Khi mở màn, văng vẳng tiếng chiêng trống
Từ một bãi pháp trường đang xử trăm tội nhân,
Người Què đang nằm bỗng chống tay ngồi dậy nghe ngóng.
Tiếng chiêng trống mỗi lúc một rõ. Lúc đó vào đầu giờ Tuất.*

Đoạn 1

Người Què:

Lại chém người ! Chúa Nguyễn lại chém người !
(Một lát)
Khi gà lên chuồng,
Lũ oan hồn rên rỉ khắp non sông
Còn nói chi người giả đại, giả nông
Lấy men rượu mở tấm lòng khí tiết
Còn nói chi người đề thơ lá biếc
Gửi tin về Chúa cũ sóng đưa veo

Còn nói chi người luyện võ lưng đeo
Đem tuổi trẻ gửi bánh xe vòng quốc
Chết là hết ! Khi bàn cờ tàn cuộc
Thì mặc chàng tiểu tốt tạo thời cơ
Ai khôn ngoan nên vào ngục đợi chờ
Sự thắng bại mặc giới cao xếp đặt.

Tiếng Kiều Loan (*bên cạnh hát véo von*):

Sống chật đất, chết thêm dày đất
Thà tan theo trăng rỗi chân mây
Tìm hơi thở cũ mà say
Hát trên nội cỏ với bầy ma thiêng.

Người Què (*cười*):

Giọng hát những người điên
Nghe ra nhiều lý thú
Bây giờ chưa muốn ngủ
Thì mời bạn sang chơi
Gây lấy một cuộc cười
Cho nhà tù đỡ rét

(*Chợt buồn rầu, se sẽ ngâm*)

Ba năm chẳng biết giảng tròn khuyết
Đêm nay giảng xé đến đâu rồi ?
Mắt ta nhìn mãi tường rêu đá
Cũng hóa thành giảng lạnh lẽo soi
Ta mất đêm rằm quê vợ cũ
Mất ngày rỗng rảnh tuổi lên mười
Vợ ta trách mãi người trong ngục
Quên bằng tình giảng muôn dặm khơi
Ví ta mượn cánh con chim nhạn
Sẽ vút trời xanh thăm thăm sâu
Mỏ ngậm giảng về thăm vợ cũ
Nhìn xem ngục yếm có phai màu !

Đoạn 2

(*Lại tiếng chiêng trống. Lần này Người Què nép vào một xó tường như muốn trốn tránh tiếng chiêng trống quái ác*)

Người Què (*giọng run run*):

Đừng chém người ! Thôi hãy cắt đao !

(*Ngục Quan mở cửa từ bậc đá cao bước xuống. Người Què hốt hoảng nép vào một xó khác*)

Ngục Quan:

Này ông què ! Có chi mà hoảng sợ ?

Tôi đây mà !

Người Què (*nhận kỹ*):

Trời ! Ngục Quan ! Tôi nhớ
đêm trước gặp ma, hình dạng cũng thế này

Ngục Quan (*cười*):

Tôi là ma vào chộp vía ông đây

(*Dần giọng*)

Này, đêm mai đến lượt ông đứt cổ !

Người Què:

Thế cũng hay ! Dễ thường tôi tốt số !

Ăn cơm tù đã ngấy đến mang tai
Rụng cái đầu, hồn lại được thành thoi

Ngục Quan:

Nói đùa thế, chứ ông thì...ai nữ !

Người Què:

Thế càng hay, vợ chờ ngày đoàn tụ
Được vỗ cái lưng còng
Được vuốt cái râu bông

Ngục Quan:

Đừng đùa nữa ! Tội ông là chết chém
Từ lâu rồi

Người Què (*cúi đầu kính cẩn một cách khô hài*):

Nhờ ơn đức Chúa công !

Ngục Quan:

Chính là nhờ một bận ông chơi ngông
Đánh thuốc độc giết ngon tên phản nghịch
Là con trai quan Đô thống Nguyễn Viêm
Nên cái đầu, cái cổ vẫn y nguyên
Ông khá lắm !

Người Què:

Thì cũng cho hấn ném
Vị thuốc tiên, ngọt hơn là chết chém
Công lao gì ! Tôi thương hấn mà thôi !

Ngục Quan:

Ấy nhờ ông mà nó chết xong xuôi
Quan Đô thống ngỡ thằng con tự tử
Không oán hận gì. Chúa công càng tỏ rõ
Lòng chí nhân, hạ chỉ tha kẻ thù
Ngay sau khi thằng chó chết uống no
Liều thuốc độc. Lão Nguyễn Viêm càng ra sức
Đái tội lập công. Ông què tài thực !

Người Què:

Thế là tôi đỡ rụng cái đầu bù
Tưởng được về quê thăm mẹ đỡ thằng cu
Ai ngờ vẫn có duyên cùng ngục đá
Hôm nay lại chém người ! Nghe chán quá !

Ngục Quan:

Thôi, ông ơi ! Mai ông sẽ được tha !

Người Què (*bĩu môi*):

Quan lớn nói đùa !

Ngục Quan:

Nói thật đấy mà !
Đây này, vợ ông từ miền xa Quảng Ngãi
Có viết đơn trần tình lên bộ Lại
Xin tha chồng ! Lời lẽ chắc hay ghê
Nên nghe đồn Chúa thượng đã chuẩn phê...

Người Què:

Ai tin được !

Ngục Quan:

Tôi được lệnh từ sáng

Phải đối xử với ông ra tình bầu bạn

Người Què:

Lệnh của ai ?

Ngọc Quan:

Lệnh quan Hình Thị Lang

Thôi, sớm mai ông được trở về làng

Có ngựa cưỡi, chúa cho mười lạng bạc

Người Què:

Thế càng hay ! Sớm được cỗ áo quan

Khiêng về quê, làm quà cho vợ cũ

Ngọc Quan:

Tôi nghe đồn vợ ông rất hay chữ,

Con gái cụ Nghè. Còn xuân lắm phải không ?

Người Què:

Xuân hay thu, nào ai biết !

Ngọc Quan:

Thương chồng

Mà lặn lội về kinh kỳ kêu khóc

Thấu đến tai vua. Thật là tài đức !

Người Què:

Nó về tận đây ? Chuyện có thật chẳng ?

Hay lại tào lao, tin nhảm, đồn xằng ?

Ngọc Quan:

Chuyện thật đấy. Thôi này, tôi bảo nhỏ:

Muốn được yên vui về nhà với vợ

Cầm lấy cái này.

(Ngọc Quan dúi vào tay Người Què một gói giấy đỏ)

Người Què (co tay lại):

Lại món thuốc tiên ?

Ngọc Quan:

Cũng y như con trai lão Nguyễn Viêm

Nhưng lần này là một người rất lạ

Vợ một tướng tài, nhiều công hãn mã

Chúa đang tin. Người đẹp lạ lòng

Không giết ả này thì loạn nổi tứ tung

Mà giết đi...e lòng người oán giận

Lại phải nhờ ông...

Người Què:

Đêm nay tôi bận

Những hồn ma vừa đứt cổ ngoài kia

Sẽ vào đây ngồi chuyện gẫu đến khuya.

Ngọc Quan:

Một lão già và một người gái đẹp

Lại phải nhờ ông ! Tôi sẽ tháo xiềng

Giam ở hầm bên cạnh. Này, nói riêng

Cho ông biết: Hai người là tướng giặc

Đốt phá nhà dân, moi gan khoét mắt

Cả hài nhi ! Tội ác ngập kinh thành !

Người Què:

Bịa chuyện làm gì ! Giết quách cho nhanh

Ai cũng một lần. Chúa vua cũng chết
Chỉ có khác, người trống chiêng khùng khiếp
Xoẹt cái đầu rơi ! Người phượng tiến rông đưa
Nhạc lâm ly, ngát nghều ở trên mồ
Lặng với tâm ! Thì cùng ăn đất cả !
Còn bao nhiêu kiếp sống thừa, tàn tạ
Mỗi đùn trong đầu, một nghiền trong xương
Ăn quần, nằm quanh chuột gặm chân giường
Vấn đội mũ, đi hia, tưởng mình còn sống !

Ngục Quan:

Thôi ! Đờ gàn ! Nói năng chi lỏng lỏng
Khó lọt tai ! Nhớ đấy, cả hai người !
Đừng để quá nửa đêm ! Tôi sắp sẵn rượu rồi
Lúc xong việc, cánh ta làm mấy bát
Túy lúy càn khôn, tha hồ khoác lác
Vua cho cái đui hươu !

Người Què:

Hay cái đui người ?

Ngục Quan:

Thật đui hươu ! Ông lảm lảm lảm rồi
Đúng đui hươu ! Ta uống say đến sáng
Đã sẵn ngựa, lại có tiền xủng xoảng
Tôi tiến ông ra tận phía Nam môn
Bà vợ ông mong lảm. Cả thằng con
Lên tám nhĩ ! Ấy thế là sum họp
Tù mãi mỗi lưng, có người đấm bóp
Ngựa chồng đi, võng vợ cũng liền bên
Ở tù ra mà như đồ trạng nguyên
Về báỉ tổ. Ôi chao ôi là sướng !

Người Què:

Quái lạ thật ! Đờ mưa to bão lớn
Kiếp người ta như bụi cuốn trăm phương
Sao con vợ tôi nó lại biết đường
Mò ra được đức ông chồng biệt xứ ?

Ngục Quan:

Có gì đâu ! Ông có công giúp Chúa
Giết im re thằng con lão tướng Nguyễn Viêm
Quan Thị Lang mới tra xét họ tên
Và quê quán, sai người về Quảng Ngãi
Dò hỏi nhà ông. Ba gian trống trải
Vợ còn xuân khóc nhớ mấy năm rông
Quan Thị Lang bèn mách rõ tin ông
Xui bà vợ làm đơn mà khiếu khổ
Việc ấy ngự trình...Chúa công đức độ
Rất thương dân, mà lại biết dùng người

Người Què:

Biết dùng tôi ? Thế càng hay !

Ngục Quan

Chúa biết lâu rồi
Giết được kẻ thù mà vẫn thành ân nghĩa

Người Què:

Chiêng trống im rồi. Mấy trăm người nhĩ ?
 Mỗi một đêm vua chém mấy trăm người ?
 Chúa biết thương dân, biết dụng nhân tài
 Chúa lại biết chém người như chém chuối !

Ngục Quan:

Thì hẳn thế !

Người Què:

Ngày thiên tử bị Tây Sơn đánh đuổi
 Lạc lõng trong rừng, lếch thếch kiếm ăn
 Chúa đã quen tay chém cỏ chém măng
 Nên cái thuật chém người thành giỏi quá !
 Ngục Quan (*lại dúm gói thuốc đọc vào tay Người Què*)
 Thôi, này ông ! Chăm lấy đi !

Người Què:

Gượng đã

Ngục Quan:

Còn gượng à ? Sang giờ Tuất lâu rồi
 Chăm lấy đi ! Bình nước lã chưa vơi
 Phải khéo lắm ! Họ mà không chịu uống
 Thì công lao quan Thị Lang thật uổng
 Thì Chúa công bắt đắc dĩ phải ra tay
 Hoặc chém đầu, hoặc thiêu sống hoặc phanh thây...
 Làm như vậy Chúa công mang tiếng ác
 Thì hồng cả ! Ông cũng không ra thoát
 Cả thân tôi rồi cũng đến tan tành
 Ông nên thương người vợ tuổi còn xanh
 Con còn bé chờ mong ngoài cửa ngục Chăm lấy nào !
 (*Lần này Người Què không co tay lại, như cái máy, bỏ gói thuốc vào túi*)

Ngục Quan:

Tôi đi tuần một lúc
 Cả hai người ! Ông nhớ đấy, cả hai người !
 Kìa kìa ! (*nhìn sang hầm bên cạnh*)
 Cấm binh đã dẫn họ sang rồi
 (*Ngục Quan đi ra ngoài. Người Què ngã lưng lên chõng, ngâm thơ*)

Người Què:

Tù hãm ba năm da mốc thếch
 Mai về kỳ cọ biết bao xong
 Giếng khơi vục cạn lau chùi mãi
 Vợ vẫn chê hôi, vẫn bảo nòng !
 Than rằng: Tù ngục Gia Long
 Mùi tanh kết lại chân lông chẳng mò
 Năm sau vợ đẻ thằng con
 Trên lưng mang cái bấu tròn đỏ hoe
 Nhà vua vác kiếm đến ghè
 Ghè ngang, ghè dọc, bấu thè lưỡi ra
 Bấu cười: Sao dám ghè ta ?
 Bấu này là bấu ông cha Nguyễn triều !

Đoạn 3

(Ông Già và Kiều Loan ở hẻm bên cạnh sang. Ông Già nhìn bức tường đá, gió
mười ngón tay cạo...)

Ông Già:

Không thoát được ! Tường dày hơn một thước
Chẳng hề rung vì chiêm trống chém người
Chiều mai đây đến lượt đầu ta rơi
Xác vùi dưới chân thành như cỏ héo !

Kiều Loan:

Cụ nhảm đấy ! Khi lòng người đã rêu
Như sóng bể đông, núi đá cũng chìm
Xương tôi dù bụi trắng
Chí tôi xòe cánh chim đập vỡ tung cửa ngục
Nhằm gió bão đi tìm

Ông Già:

Tìm chi nữa ! Đến đây là tận số,
cùng đường rồi

Kiều Loan (như mong ngóng một ai đó...):

Đã hẹn nửa đêm nay
Gió sẽ nổi lên, phá vỡ ngục này...

Ông Già:

Khó nổi dậy ! Hàng trăm năm loạn lạc
Nghe chuyện binh đao, dân đã chán chường
Lớp lớp đề lao...dù phá sập tường
khó cứu vãn !

Kiều Loan:

Thời cơ rồi sẽ đến !

Ông Già:

Máu quánh chân tường, vàng khè lửa nền
Những bộ xương tàn lụi ở quanh đây
đã luyên vào đá lạnh, ngấm tường dày
Cạo...cạo mãi...lấy một liều thuốc độc
Giữ sao cho cái đầu đừng lặn lóc
trên pháp trường...

Kiều Loan:

Cụ sợ chết lắm sao ?

Ông Già:

Một hồi chiêm, ba hồi trống, ngọt lưỡi đao
Chúa Nguyễn đốt xương ta làm thuốc nổ
Lấy đầu lâu ta kê cao giường ngủ
Lấy máu ta sơn đỏ cái ngai vàng

Kiều Loan:

Nhưng còn tiếng hát này the thé hồn oan
Vùng đứng dậy bay vào cung chúa Nguyễn
Nó ngủ với cung phi ? Đầu lâu ta rung chuyển
Ken két hàm răng, nó hộc máu giữa giường
Nó ăn tiệc trong lâu ? Nhìn mặt trong gương ?
Máu vấy khắp người, rượu căng nỗ ruột
Dù chiều mai, đầu này lặn cổ ướm
Thì đêm nay trong tù, chỉ hát là hơn
Hát thật hay, kết bạn với oan hồn

Ân giả, nghĩa đền, oán thù rửa sạch

Ông Già (*vấn cao hứng*):

Móng tay nhọn sắc cạo lên tường

Nghe động hồn ma cọ đốt xương

Bụi trắng nghìn năm bay lả tả Nghe từng triều đại nắc bi thương...

Người Què (*từ nấy vẫn nằm nghe, bổng ngòi dậy*)

Đừng cạo nữa ! Chờ ngày mai chết chém !

Sợ đầu rơi ? Thì đập sọ vào tường

Vỡ óc ngay !

Ông Già (*chú ý nhìn*):

Ai nói giọng ngông cuồng ?

Người Què:

Ba chúng ta trước khi quỳ chịu chém

Hãy cùng nhau nói vài câu chuyện phiếm.

Ông Già:

Người là ai ?

Người Què:

Tôi là một người tù

Nhờ áo vua cơm chúa đã ba thu

Chờ đợi mãi, chẳng ai thềm đến giết

Giá được tha, tôi cũng đành chịu chết

Vì chân què chẳng biết sẽ về đâu ở đây hơn.

Cơm một nắm, nước lụng bầu

Xương lạnh buốt đã có làn da bọc

Kiều Loan:

Mà lúc ngủ thì tha hồ lăn lóc

Muối vo ve thành khúc nhạc Bá Nha

Ai Tử Kỳ, sao vội chết trước ta ?

Người Què:

Xin nhị vị cho kẻ hèn được biết

Vì có gì cũng vào đây đợi chết

Chốn lao tù là quán rượu đó chẳng ?

Ông Già:

Lão ngâm nga cái trò đời biến đổi

Có mười năm lên xuống mấy triều vua

Anh hùng, liệt nữ lần lượt xuống mồ

Người vô dụng sống hoài như cỏ dại

Người Què:

Chắc lão trượng ôm giấc mơ vĩ đại

Suốt một đời không đạt mộng cao siêu

Nên ngày nay, cụ tỉnh sớm say chiều

Bất đắc chí, thì hát ngao giảng gió ?

Ông Già:

Thưa túc hạ, lão tài hèn sức nhỏ

Học làm chi bài lập biển vá giời

Xét cổ nhân gần hết thuở thiếu thời

Lập được chí thì bóng dương đã xế

Mà trước mắt, cuộc xoay vần thời thế

Gạt ra ngoài hầu hết bạc tài danh

Bọn hủ nho nhan nhản khắp triều đình

Nơi tù ngục chất đầy người nghĩa khí

Kiều Loan:

Gỗ mục, thép cùn múa tay trong bị
Lau sậy nghênh ngang làm cột trụ giang sơn
Ngâm hại nhau vì danh vọng áo cơm

Ông Già:

Kinh vào lạch đã hết đường vùng vẫy
Phượng trong sân nhớ những mùa bay nhảy
Các thanh niên tài trí của non sông
sống buồn tênh, ủ rũ kiếp chim lồng

Kiều Loan:

Riêng có tôi bên vai đeo thanh quát
Dải áo lụa thối tan màu u uất
Bỏ què hương vào tít mãi rừng sâu
Gặp anh hùng, quỳ lạy xin theo hầu
Ngài mới phán: 'Đứng lên ! Mau ra trận !
Tôi cưới con ngựa hồng, tôi lĩnh ấn
Tướng tiên phong, đều lập được kỳ công
Thế mà thoát đã suy vong
Thành xây bãi cát, tìm không thấy bờ...

Người Què:

Người anh hùng là ai đó, thừa cô ?

Kiều Loan:

Tôi khóc rằng: Tìm đâu ông Nguyễn Huệ ?
Đêm mật mừng, mưa rụng nát vườn hoang... !

Ông Già:

Hỡi hồn Tây Sở Bá Vương
Cùng ta nhấp chén tà dương ngậm ngùi

Kiều Loan:

Tôi khóc rằng: Tình hỡi tình ơi !
Xe duyên, xe máy phượng trời sọi oan

Người Què (rũ ra cười):

Tôi cũng khóc rằng: Oĩ hỡi hồng nhan
Cớ sao chưa tỉnh giấc vàng bấy lâu ?
Tình tang bạc hết mái đầu
Vẫn chưa đi thoát nhịp cầu sông mê !
Một ngày cụ uống mấy trăm be ?
Chết đến nơi rồi chưa tỉnh rượu
Ngồi đây tôi kể chuyện này nghe:
Vị anh hùng mà cụ vừa ca tụng
Có phải chẳng chỉ là người trong mộng ?
Ông Già (*cười khinh bỉ*)
Ô thế ra túc hạ thật vô tâm
chẳng biết gì đến việc nước mười năm !

Người Què:

Tôi biết chứ ! Tôi biết ông Nguyễn Huệ
Vớ những chiến công lẫy lừng bốn bể
Vớ gỗ đá dựng xây phượng phố, thị thành
Vớ hai hàng văn võ của triều đình
Vớ ngô lúa bốn phương trời xanh mướt

Với cung điện nguy nga, thành cao trăm thước
Với chương trình đi lấp biển vá trời
Đều chỉ là trong giấc mộng mà thôi
Và cô nương, và lão trượng và tôi
Ba chúng ta cũng là người trong mộng
Chuyện ngày xưa chỉ còn toàn những bóng
Nhớ làm chi cho một cái thân tàn !

Ông Già:

Lão khá khen đời túc hạ an nhàn
Chỉ có việc ăn no rồi ngủ kỹ !

Kiều Loan:

Nói làm chi với anh què mắt trí
Hầm đá ngục tù ai đắp ai xây ?
Mộng đấy à ? Thôi nút chặt lỗ tai
Nghe giọng anh, người loãng ra thành nước !
(*Đi sang gian ngục bên cạnh*)

Đoạn 4

Người Què (trông theo):

Xin mời cô nương cứ đi ngủ trước
Chí khí can trường rồi cũng thành ma !

Ông Già:

Nào, thử nghe túc hạ nói ba hoa
Còn gì nữa ? Người thành thời như thế
Lại lên giọng kẻ giang hồ bốn bề
Sao hai chân, què một đã bao lâu ?

Người Què:

Thời trẻ trung, tôi xách kiếm theo hầu
Ông Nguyễn Huệ từ Nam ra xứ Bắc...

Ông Già (kinh ngạc và vui mừng):

Ồ ! Túc hạ cũng đã từng đánh giặc ?

Người Què:

Tôi đã từng trông những trận ghê hồn
Rạch Gầm, Gia Định, Thuận Hóa, Quy Nhơn
Nhất là trận Đống Đa năm Kỷ Dậu
Cả trời đất đã biến thành bể máu
Quanh mình tôi, đầu giặc rụng như mưa
Tiếng chuông rền, ngựa hí, tiếng reo hò
Hòa một điệu thảm sâu, thần kinh, quỷ khóc
Tôi tưởng mình vừa sa vào địa ngục
Chợt trông lên: Đôi mắt Bắc Bình Vương
Lòe lửa xanh, tôi vội vã vung gươm
Răng nghiến chặt mà say sưa chém giết

Ông Già:

Gươm Quang Trung kiêu hãnh biết bao nhiêu
Đã chém năm danh tướng của Thanh triều

Người Què:

Trận Đống Đa thật vô cùng khốc liệt
Giặc tan hoang xô chạy gầy phù kiều
Khắp sông Hồng vang dậy tiếng người kêu
Nước đổ thấm, nghẹn dòng không chảy nữa

Thành Thăng Long năm ngày chưa tắt lửa
Xác giặc phơi đầy Kẻ Chợ đến biên cương
Cờ nêu cao chiến thắng đở chiêu dương
Mà rút lại cũng vẫn là giấc mộng !

Ông Già:

Túc hạ què khi đánh trận Đống Đa ?

Người Què:

Tôi đuổi giặc, bất ngờ sa hố rộng
Ngã gãy chân, thành một kẻ bỏ đi
Vua đền công tôi chẳng biết làm gì
Việc ăn ngủ cũng chỉ là giấc mộng
(*Cười lớn*)

Ông Già:

Vào nhà giam như đến nước cờ thua
Ngẫm chuyện đời sao túc hạ vẫn bông đùa ?

Người Què:

Vua ở ngôi ba bốn năm lòng lộng
Rồi một chiều nhắm mắt bỏ non sông
Mấy mươi nàng cung nữ lệ rờn rờn
Dựng nhà lá bên mồ thề giữ tiết
Đến bây giờ đã lấy chồng gần hết !
(*Cười ngật nghẽo*)

Vị Đông Cung thái tử nổi ngôi cha
Còn trẻ thơ, nào hiểu việc quốc gia
Giao gánh nặng cho quyền thần hiểm độc
Tham lợi danh, chém giết nhiều, dân không phục
Các nhân tài lần lượt bỏ ra đi
Mở bong bong chẳng biết gỡ bằng gì
Đức Nhị thế nhà Tần ôm mặt khóc !

Ông Già:

Là cận thần, chắc túc hạ biết nhiều
về những ngày thê thảm của Tây triều ?

Người Què:

Phải, sự nghiệp anh hùng đến hồi tàn cuộc
Thì có người thuận gió, giả thù xưa
Một lòng trung, danh tướng ngã theo cờ
Đạo tàn binh vẫn coi thường sinh tử
Các phiên trấn đã thiếu người phòng giữ
Trong mười hôm thất thủ nốt kinh thành
Chân khÔng Giày, vua chạy lên rừng xanh
Hoàng thái hậu đành cầm gươm đâm cổ
Các vương phi mỗi người ngồi một chỗ
Dăng áo hồng che mặt khóc thành mưa
Còn các quan, có kẻ chạy theo vua
Cũng có kẻ ra hàng cầu phú quý

Ông Già:

Nhưng cơ sao túc hạ chẳng theo vua
lại chịu vào nằm bẹp chốn lao tù ?

Người Què:

Tôi què chân, không cách gì bay bổng

Để người ta đưa đến chỗ này đây
Ba năm tròn, ngàn ấy sự đổi thay
Đời diễn mãi một tấn tuồng giả dối
Trong nhà giam nghe lòng người biến đổi
Nhớ công cha nghĩa mẹ thuở đầu xanh
Đã trót nửa đời theo đuổi hư danh
Việc đời chết cũng lại là giấc mộng !
(*Người Què cười to quá. Quản ngục mở cửa vào*)

Đoạn 5

Ngục Quan:

Ai cho phép bay nói cười âm ỉ ?
Mai chết chém vẫn chưa thèm để ý
Hay lão già còn muốn ném cục hình ?

Ông Già:

Xin đại nhân hãy dẹp nổi bất bình
Lão mới gặp Người Què đây, bạn cũ
Mai lão chết, xin cho già than thở
một vài câu

(*Cởi tấm áo vóc bên trong*)

Già chẳng có bạc vàng
Cái áo này chính thực vóc Vân Nam
Giá trăm lạng, xin ngài vui lòng nhận

Ngục Quan (ướm áo):

Để ta xem

Ông Già:

Lão đi đường bụi bặm
Giặt qua loa, màu vóc sẽ không phai
Mùa tuyết sương, không cần mặc áo ngoài
cũng đủ ấm

Ngục Quan (ôn tồn):

Khuya rồi, nên đi ngủ

Ông Già:

Lão xin phép nói vài câu chuyện nữa

Ngục Quan:

Nói chuyện gì, không được quá canh hai
Liệu bảo nhau đừng to tiếng cợt cười.
(*Mang tấm áo đi*)

Đoạn 6

Người Què (lại rũ ra cười):

Tấm áo vóc đem quăng vào giấc mộng !

Ông Già:

Thừa túc hạ, vậy thì trong kiếp sống
Có cái gì không phải giấc mơ màng ?

Người Què:

Cụ đứng đây, cụ hãy nhìn qua cửa
Mà tưởng lại các anh hùng liệt nữ
Bắc cầu gươm lên đỉnh núi vinh quang
Hoặc bọ quyền yêm thoán đoạt ngai vàng
Khi thất bại vội ra đường cống rắn
Hoặc những trung thần theo vua lặn đạn

Tóc bạc rồi, còn giúp chúa trung hưng
Hoặc những người áo vải tít trên rưng
Kéo cờ nghĩa ào ào quân đổ xuống
Họ phải dựa vào gì, thừa lão trượng ?

Ông Già:

Dựa vào dân

Người Què:

Lão trượng nói đúng rồi
Cái bền lâu là dân nước đó thôi
Đế bá công hầu ngựa xe rầm rập
Lúc đi ngược lòng dân là chết rập
Làm lợi cho dân thì hương khói phụng thờ
Làm mất nhân tâm thì miếu lớn tượng to
Dân đạp gí xuống bùn là hết chuyện
(*Người Què cười to quá. Ngục Quan lại mở cửa vào*)

Đoạn 7

Ngục Quan:

Sao các người vẫn cứ làm huyền áo ?

Người Què:

Tôi cười chuyện những ông vua lếu láo
sơn mài cái ngai vàng mọt gặm của ông cha

Ngục Quan:

Tôi xin ông đừng múa mép ba hoa
Đêm hôm nay tạm sang nằm ngục khác

Người Què (ra vẻ ngớ ngẩn):

Thưa đại nhân, lại có người muốn thác
Sắp vào đây chiếm chỗ của Người Què ?
Một vài hôm, tình tri kỷ đang se
Tôi lại ở một mình nghe chiêng trống
Tiễn người bạn xuống âm ti tìm mộng.
(*Vẻ buồn rầu*)

Ngục Quan:

Cả hai người phải bỏ gian ngục này
Vì có quan Chưởng Vệ sắp vào đây

Người Què:

Chưởng vệ nào ?

Ngục Quan:

Chưởng vệ cầm binh, tướng quân họ Vũ !

Ông Già:

Ngài sắp vào ?

Người Què (ngấm nghĩ):

Lạ nhỉ ?

Ngục Quan:

Hai nhà người
Sang bên kia nằm ngủ, đêm khuya rồi

Người Què:

Vũ Tướng Quân lần mò trong đêm tối
Sắp vào đây ? Vào thăm người có tội ?
Hay ngài xem ngục thất có yên vui
Mạng nhện dăng có đẹp bốn tường vôi

Lũ sắp chết nhưng ai cười, ai khóc ?
Hay ngài xem có ai dùng gắm vóc
Biểu Ngục Quan cho nhẹ bớt cực hình ?

Ngục Quan:

Nhà ngươi đừng nói nhảm !

Người Què:

Khấp kinh thành

Từ thánh thượng đến thẳng dân ngu dốt

Người đứng đắn chỉ có tôi là một

và đại nhân sau nữa mới là hai

Ngục Quan:

Vào trong kia !

Người Què:

Tôi đoán chắc không sai

Quan Chương Vệ vào đây thăm...sắc đẹp !

Ngục Quan:

Này bác què, liệu hồn ! Đừng bép xép

Ngài vào đây căn vặn các tội nhân

Xem những ai theo giặc khấp xa gần

Người Què:

Cái việc ấy ai nhờ ông tướng võ ?

Ngục Quan:

Chỗ thân tình...thôi thì tôi nói nhỏ:

Hai hình quan vừa chết lúc trưa nay

Ông Già:

Vì sao ?

Ngục Quan:

Tôi không biết

Người Què:

Thế càng hay

Một buổi sáng, hai hình quan cùng chết

Hay giới muốn cho triều đình tiêu diệt

Những ông nào hay chém giết băng quơ

Để từ nay không có máu tể cờ

Chợ không xác, mặt thành không thủ cấp

Ngoài cửa ô, những đêm mây xuống thấp

Chẳng còn ai trông thấy quỷ không đầu

Đó là đêm bọn giặc sẽ theo nhau

về vui cảnh vợ con, chăm cấy lúa

Đó là đêm thái bình muôn vạn thờ

Phải không ngài ?

Ngục Quan:

Ai nghe được lời ông !

Mời bác Què và ông lão vào trong

Quan Chương Vệ đến đây trong khoảnh khắc

Ông Già:

Tôi bị tội đã đi theo quân giặc

Tướng phải chờ đây để gặp tướng quân ?

Ngục Quan:

Nhiều tuổi rồi, cứ ngủ cho yên thân

Người Què:

Thật lạ đời, chỉ hỏi riêng cô gái
Vũ Tướng Quân vào đây là chí phải !
Vi tội cô nàng...bất khả dung tha
Tội phan thân, mà cái tội ấy là...
Nàng rất đẹp ! *(cười lớn)*

Ngục Quan:

Lại sắp âm câu chuyện !
Cái roi sắt đừng để tôi dùng đến
Vào trong kia !
(Người Què và Ông Già bị đẩy vào trong. Ngục Quan dọn dẹp)
Tiếng Kiều Loan (bên trong)

Mong đợi tình yêu mấy vạn ngày
Sao bằng ta đợi chết đêm nay ?
Khuya rồi, tiếng hát ai nghe đó
Cười hộ người điên cuộc đổi thay... !

Ngục Quan:

Sắp chết rồi mà thơ vẫn còn hay
(Tiếng Người Què bên trong)

Người Què:

Khuya rồi ta ngủ cho ngon giấc
Ai sống mà thay với đổi thay ?

(Ngục Quan dọn dẹp xong đi ra. Sân khấu tối mịt, diễn tả một khoảng thời gian trôi qua. Tiếng keng nặng nề. Vũ Tướng Quân vào trong gian ngục đem theo hình cụ. Ngục Quan chấp tay theo sau)

Đoạn 8

Vũ Tướng Quân:

Tội nhân đâu ?

Ngục Quan:

Dạ, bẩm lệnh tướng quân
Ngài xét hỏi Ông Già hay cô gái ?

Vũ Tướng Quân:

Hai tội nhân cần tra hỏi tỏ tường
Nhưng nửa đêm ta đã phải lên đường
Dẫn cô gái ra đây, ta hỏi trước
(Quản ngục đi vài bước. Vũ Tướng Quân gọi lại)

Này quản ngục, còn tội nhân nào khác
Ngoài cô ta và ông lão trong này ?

Ngục Quan:

Có Người Què bị tội ba năm nay chưa phải chết

Vũ Tướng Quân:

Mà giam cùng một chỗ ?

Ngục Quan:

Vâng !

Vũ Tướng Quân:

Hai phạm nhân tử tù không phải nhỏ
Ai đem giam cùng với bọn tù thường ?

Ngục Quan:

Thưa tướng quân, người có tội bốn phương
Đổ cả đến kinh thành như nê m cối

Chưa chém hết nên ngục tù chật chội
Đang xây thêm mười lớp ở Tây môn
Giam Ông Già và cô gái ở đây hơn
Vì đường lối quanh co và khuất khúc
Dù tội nhân có rắp tâm vượt ngục
Cũng không sao thoát khỏi sáu lầu canh
Và mỗi lầu có hai chục cấm binh

Vũ Tướng Quân:

Việc xét hỏi tội nhân trong ngục thất
Rất hệ trọng. Phải giữ tròn bí mật
Vì tuy đem nhiều hình cụ ghê hồn
Ta cũng cần phủ dụ rất ôn tồn
Để tội nhân cung khai cho hết lẽ
Ta xét hỏi có nhiều điều cặn kẽ
Việc đầu tiên là giải tán quân canh
Người truyền cho đoàn binh sĩ phòng thành
phải yên chỗ và cấm không trò chuyện
Còn Người Què mà người vừa nói đến
Phải điệu đi lập tức khỏi nơi này.

Ngục Quan:

Vâng hạ quan vừa đuổi hấn đi ngay
Hấn đã ngủ

Vũ Tướng Quân:

Phải điệu đi nơi khác !

Ngục Quan:

Hấn ngủ say, vả lại, thừa tướng quân
Người Què đây không phải đưa ngu đàn
Nếu đưa hấn sang một nhà ngục khác
Hạ quan sợ lũ tù nhân xao xác
Vì Người Què thích tán chuyện chúa vua...

Vũ Tướng Quân:

Nhìn lại xem hấn ngủ đã say chưa ?
Ngục Quan (*nhìn sang bên cạnh, một lát*)
Hấn đã ngủ, cả lão già cũng ngủ
Rất ngon lành như người vô tư lự

Vũ Tướng Quân:

Tạm được rồi, đưa cô gái ra đây
Rồi nhà người lập tức tránh đi ngay
(*Ngục Quan dẫn Kiều Loan đến, rồi vái chào Vũ Tướng Quân đi sang gian ngục bên cạnh. Một lát*).

Đoạn 9

Kiều Loan:

Kìa, ông tướng ! Sao không đi dẹp giặc
Lại vào đây thăm hỏi một người điên ?

Vũ Tướng Quân (se sẽ gọi):

Kiều Loan... !

Kiều Loan:

Nàng Kiều Loan giờ đã mất
Đừng gọi tên ! Lòng tôi đau như cắt
Dưới lớp đất đen này, ông cúi nghe xem:

Vua Quang Trung còn thét mắng ngày đêm

Vũ Tướng Quân:

Em Kiều Loan ! Dù tôi có lỗi nguyên
Non nước đã thanh bình trong gió mới

Kiều Loan:

Tôi không biết, tôi là người có tội
Xin tướng quân đem hình cụ vào đây
Tôi xin chờ máu chảy xuống bàn tay.

Vũ Tướng Quân:

Mười năm qua, lòng tôi, ai biết rõ
Ngày biệt ly, nàng ân cần khuyên nhủ:
Chàng cố xây hạnh phúc cho mọi người
Bằng chiến công oanh liệt bốn phương giời
Nàng sẽ hỏi: Vì sao khi hoạn nạn
Tôi không theo Nhà Tây Sơn Nguyễn Quang Toản ?
Tôi trả lời: Quang Toản mất lòng dân
Vì triều cương đổ nát bởi gian thần.

Kiều Loan:

Phải, những kẻ nào cầu phú quý vinh thân
Thường phù thịnh, ai phù suy !

Vũ Tướng Quân:

Phu nhân chưa hiểu...

Kiều Loan:

Hừ, lưỡi không xương nhiều đường lát léo !
Ông nhớ xem, lúc nghèo đói nuôi nhau
Vua Quang Trung như nắng rọi trên đầu
Đánh tan quân cướp nước mặt ngựa đầu trâu
Rồi xây dựng cho đời dân sung sướng
Có vườn ruộng, có cửa nhà yên ấm
Thì ông nói: Vua Quang Trung giỏi lắm !
Cho đến khi Quang Toản mới lên ngôi
Ở miền Nam, chúa Nguyễn mạnh lên rồi
Thì ông nói: Triều Tây Sơn đổ nát
Nói hay quá, con thò lò sáu mặt
Điên đảo quay cuồng cũng chẳng bằng ông... !

Vũ Tướng Quân:

Lẽ sống còn phải tùy cơ xử thế
Phu nhân trách tôi, tôi chẳng bận lòng
Nếu ngày trước tôi về triều ngự đế
Thì nội loạn trôi dài bao huyết lệ ?
Là anh hùng không phải để giết nhau
Đem tài năng khơi máu, rắc oan sầu
Là anh hùng không mưu quyền cướp lợi
Xây sự nghiệp trên thi hài đồng loại.

Kiều Loan:

Hừ, "không giết nhau, không mưu quyền cướp lợi"
Ngài làm ngược với những điều ngài nói
Miệng nhân từ, lòng độc ác gian hùng !

Vũ Tướng Quân:

Mười năm qua, khói lửa kín non sông

Đến ngày nay tổ quốc rục xuân hồng
Mười năm qua, lòng tôi, nàng chưa rõ

Kiều Loan:

Mười năm qua, còn một đêm nay nữa
Tôi nằm đây đợi chết rất bình yên
Tôi hát mừng non nước xoá ưu phiền
Xin tướng quân để tôi yên giấc ngủ
(*Quay đi*)

Vũ Tướng Quân (nín lại):

Kiều Loan ơi ! Vì sao nàng lại nở...

Kiều Loan:

Lòng tôi bạc đen, đừng nhắc chuyện ngày xưa

Vũ Tướng Quân:

Tôi không quên ngàn dương liễu dương tơ
Mái nhà trắng bên vườn mai nở tuyết
Tôi không quên những ngày xưa điểm tuyết
Sống bình yên trong giấc mộng say nồng

Kiều Loan (*thét lên*):

Chàng không quên vò xé một tấm lòng !
Đừng nói nữa ! Tôi van chàng lần cuối !
Mai tôi chết, trước khi chàng đánh đuổi
Lũ tàn quân sang rừng núi biên cương !
Trước khi vua Quang Toản nặng đau thương
Chui vào cũi để trời về đất chết
Trước khi chàng, vị anh hùng lắm liệt
Tàn sát bao tướng sĩ của Tây triều
Và trước khi...Ồi ! Đau đớn bao nhiêu
Những ruộng tốt, vườn tươi, hoa thơm quả ngọt
Vun xới mười năm bỗng dựng mắt hút
Vào tay quân hùm sói của Gia Long !

Vũ Tướng Quân:

Thề với phu nhân: Từ lúc cầm quân
Bảy năm giờ, tôi chỉ giữ lòng nhân

Kiều Loan (chua chát):

Vâng, tôi biết...năm nghìn quân bại trận
Ở Phú Xuân theo nhau mà tự tận
Bằng con dao rất sắc của chồng tôi
Trăm tướng tài vui về xuống sông chơi
Bằng cũi lớn của tướng quân đem biếu

Vũ Tướng Quân:

Lệnh chúa thượng ban ra, tôi đành phải chịu

Kiều Loan:

Đức thiếu quân khờ dại mắt kinh đô
Chạy lên rừng còn có kẻ theo dò
Vi ai lấy được đầu Nguyễn Quang Toản
Tướng quân thưởng bạc vàng năm trăm lạng
Bùi Thị Xuân, vị nữ tướng anh hùng
Ai tắm dầu làm đuốc rọi hoàng cung ?
Ai quật mộ Vua Quang Trung
Thieu hài cốt ra tro, nhồi thuốc súng

Bắn ra ngoài biển Đông ?
Ai thất cổ bà Ngọc Hân, Tây cung hoàng hậu ?
Mấy hoàng tử còn thơ ai dìm trong vũng máu ?
Ai ? Ai bạo tàn ? Nguyễn Ánh hay tướng quân ?
Ai khua môi khoe mảì lòng nhân ?
Ai là giặc ? Tướng quân hay Nguyễn ánh ?

Vũ Tướng Quân:

Không phải thế, tôi một lòng vì nước
Dù Nam triều, Tây ngụy có làm chi
Miễn làm sao thiên hạ hết loạn ly
Đức kim thượng là một vì thánh đế
Lúc giao tranh phải giữ phần thắng thế
nên không sao tránh thoát cuộc tương tàn
Thề với phu nhân: Danh vọng tôi không ham
Đã nhất quyết từ khi làm võ tướng
Dẹp hết loạn cho muôn dân sung sướng
Rồi về quê hương, bên một vườn mai
Nghe chim ca gió hát thoảng bên tai
Say ân ái trong niềm vui vĩ đại
Ta yêu nhau hết những ngày còn lại.

Kiều Loan (thở dài):

Chuyện đã qua nhắc lại có vui gì
Tướng quân vào ngục tối để làm chi ?

Vũ Tướng Quân:

Để đưa nàng ra ngoài trời xanh biếc
Kiều Loan ơi, trong mười năm cách biệt
Tôi vẫn ôm tình cũ nặng bên lòng

Kiều Loan (lạnh nhạt)

Thưa tướng quân, tôi là gái mất chồng
Mai được chết tôi vô cùng thoả nguyện

Vũ Tướng Quân:

Nàng biết đâu: Trong mưa ngàn bão biển
Bao năm ròng tôi sống vắng yêu thương
Có những chiều tưởng nhớ đến quê hương
Tôi khổ sở...

Kiều Loan (cười):

Vợ vua sinh gái đẹp
Đường vào tận thâm cung nào có hẹp ?

Vũ Tướng Quân:

Kiều Loan ơi !...xin nhớ lại tình xưa
Tin lòng tôi toàn vẹn đến bây giờ...

Kiều Loan:

Vâng, tôi tin, quá tin nên phải chết
Sao tướng quân không cản tôi nhất quyết
Phóng lưới gươm đâm thẳng trúng xuyên tâm
Người vợ xưa ngu dại trót thương nhầm ?
(*Nàng nức nở, nhà ngục yên lặng*)

Vũ Tướng Quân:

Một lát nữa, ông Hiệu Úy cấm phòng quân
Theo lệnh tôi vào đón rước phu nhân...

Kiều Loan:

Thế cũng được. Vậy sau khi thoát chết
Tôi theo ai để giữ tròn khí tiết ?
Hay là theo Chúa Nguyễn lập công danh ?

Vũ Tướng Quân:

Nửa đêm nay hàng mấy vạn hùng binh
Sẽ theo tôi lên đường đi phạt Bắc
Nàng về quê, chớ dẹp yên quân giặc
Tôi hồi hương nổi lại giấc mơ hoa...

Kiều Loan:

Vâng, thưa ông tôi sẽ đợi đến già
Vì khắp nước không bao giờ tàn khói lửa
Khi chúa Nguyễn còn là tên bạo chúa
Khi tướng quân còn tiến chức thăng quan
Còn sưu thuế cao, còn tù ngục, còn chết oan
Dân bốn cõi còn nổi lên như gió
quét sạch Nguyễn triều ! Tôi e rằng lúc đó
tướng quân không còn đầu đội mũ về quê.

Vũ Tướng Quân:

Phu nhân đừng lo. Tôi giữ lời thề
Vớ chúa Nguyễn: Dẹp cho bằng hết loạn !
Cũng chẳng bao lâu, chóng chày năm bảy tháng
Là sóng lặng gió yên. Mũ bạch phượng chói loà
Đầu còn đây, tôi trở lại quê nhà

Kiều Loan (cười chua chát):

Không ! Tôi không về ! Tôi muốn xông pha
Ngoài mặt trận, để chém đầu ngụy đế
Đoàn hào kiệt xưa lưng danh bốn bề
Nay già nua râu rã chốn biên thuỳ
Là kẻ thù: Tôi cũng phải giết đi !
Tôi lại điên ! Lại rong đường hát nhảm !
Máu nhuộm tóc, tôi cười lên thê thảm
Tôi hát rằng: Ta muốn xé gùi xanh
Cầm dao chọc thủng mắt xanh
Đỡ nhìn mưa bão tan tành nước non

Vũ Tướng Quân:

Tôi nhắc lại: Tôi một lòng vì nước
Ôm làm chi cái vinh quang ngày trước
Khi lê dân còn quần quại một phương trời
Nàng cố tình không hiểu tấm lòng tôi !

Kiều Loan:

Tôi không hiểu
(Tiếng trống cầm canh)

Vũ Tướng Quân:

Đã sắp sang giờ Hợi
Nàng phải theo...

Kiều Loan:

Theo chàng ra biên giới ?
Vũ Tướng Quân
Nàng trở lại cố hương...

Kiều Loan:

Chàng phải có lời thề... !

Vũ Tướng Quân:

Phu nhân đòi gì, tôi cũng vui lòng nghe.

Kiều Loan:

Chàng phải thề: Giảng hòa cùng thiếu đế !

Vũ Tướng Quân (cau mày):

Ta nên hiểu cuộc xoay chiều thời thế

Nhà Tây Sơn thế tất phải suy vong

Mới có nền bình trị khắp non sông

Tôi xin thề: Sẽ dùng tài, dùng sức

Tâu với Chúa công, mở lòng nhân đức

Dụ ông vua trẻ tuổi kia ra hàng

Cho thiếu quân

Đoạn 10

Kiều Loan (một mình với thanh gươm):

Đoàn kiếm đây, người lại trở về ta

Thép năm ấy vẫn sắc như nước lạnh

Người đã bao phen theo hầu Nguyễn Ánh ?

Máu lương dân, người đã tắm bao lần ?

Chỉ vì ta nhầm lẫn quá, lúc thanh xuân

Để người kè vai đưa vô loài đen bạc !

Vết nhớ ấy mười năm gây tội ác

Có rửa được không, người nói ta nghe ?

Hay người buồn phiền muốn trở về quê

Treo trên vách nếp nhà tranh tiêu tụy ?

Hay người thên thang muốn tìm tri kỷ

Nằm trong tay ai nổi nghiệp Quang Trung ?

Hay người giận thân muốn xuống lòng sông

Núi dưới phù sa, nghìn năm an giấc ?

Hay người muốn đến thăm đầu thàng giặc ?

Thằng Gia Long, cổ nó cũng mềm thôi !

Hay từ hôm nay, người muốn yên vui

Bọc nhung gấm trên lầu cao yến tiệc ?

Người muốn gì ? Nói đi ! Đêm sắp hết

Lòng ta ngổn ngang, chỉ có gươm này

Gỡ mối bong bong, gỡ hết đêm nay

Cho trọn vẹn. Kìa sao người nín lặng ?

Người đợi chờ ai ? Chờ người trong trắng

Vào cứu ta ? Quay mũi lại triều đình ?

Gia Long ngồi kia ! Chúng nó hợm mình

Chúng nó chết ! Sao tay ta run lạnh ?

Quê cũ mùa xuân, nếp nhà hiu quạnh

Người thổi bùng ngọn lửa ấm tình duyên

Trời hỡi ! Lòng ta gió bão ngã nghiêng

Người không nói ? Chỉ một lời người nói

Đủ bằng ta nói mãi suốt mười năm...

(Thần thờ đi vào nhà ngục bên cạnh. Sân khấu tối sầm. Lại một khoảng thời

gian qua)

Đoạn 11

(Người Què ló đầu ra, rồi bò ra hẳn. Ông Già bò ra sau. Người Què nghiêng đầu nhìn sang bên cạnh, bỗng ôm bụng cười lăn lộn)

Người Què:

Giờ mới biết là vợ ông đại tướng
Nửa đêm nay lại bắt đầu sung sướng !
(Cười)

Ông Già:

Lại sắp có ông Hiệu Úy vào đây
đưa người điên ra khỏi gian ngục này.

Người Què:

Đã đến lúc sinh ra nhiều việc biến
Nhan sắc ấy sẽ tha hồ vẽ chuyện
Các vị tướng quân mà vương sắc khuynh thành
thì tôi e...đổ sụp mất trời xanh !

Ông Già:

Hừ, nó quên phăng ông thầy học cũ
Không nhắc nhở một lời ! Quân vô đạo bắt nhân !
Chữ nghĩa giả thầy, vợ to hơn bố

Người Què:

Tôi hỏi rằng: Lão trượng lúc đương xuân
Đã lần nào say đắm một giai nhân ?

Ông Già:

Suốt đời lão không vương tình mềm yếu

Người Què:

Ồ, thảo nào, cụ vẫn còn chưa hiểu
Sức chìm non, cạn bể của đàn bà
Cô ả này xem sắc đẹp yêu ma
Tôi đủ biết: Thuộc về loài đại ác !
Mắt sắc như gươm, mi dài như mác
Tôi chợt nghe giọng nói đã rùng mình
Nhan sắc này bằng mấy vạn hùng binh ?
Để người ấy đi đôi cùng danh tướng
Thì trời đất sẽ ra sao ? Thừa lão trượng ?

Ông Già:

Hắn ra Bắc Hà...mã đao thành công.

Người Què:

Cụ nhầm rồi, thì giặc lại như ong
Vì sắc đẹp bắt gươm quay mũi lại !
Thì hai bên đã biết ai thắng bại ?
Giang sơn này lại sông máu núi xương
Lại bỗng bể nhau nghìn vạn nẻo đường
Lại dói rét làm than chúi đầu gãy cổ

Ông Già:

Túc hạ quá lo xa

Người Què:

Cuộc phân chia lại diễn ra lần nữa
Nơi kinh thành chưa khỏi vết thương xưa
Tôi lại đứng đây xem một ván cờ
Kẻ sắp được bỗng lâm vào nước hết !
Tôi lại đứng đây xem người chém giết,

Cười thế gian rằng dại rằng khôn
Tôi lại đứng đây nghe giọng ghê hồn
Từ cái miệng anh đào rung đất nước !
(Mắt đăm đăm suy tính một việc gì ghê gớm)

Thưa lão trượng, tấm lòng yêu tổ quốc
Của Người Què, cụ có thấu cho không ?

Ông Già:

Lão hiểu rồi...

Người Què:

Phiền lão trượng vào trong
Xem cô ả có say sưa giấc điệp ?
(Ông Già làm theo, rồi trở ra)

Ông Già:

Ngủ say lắm...

Người Què:

...Ngày mai cụ phải chết !
Cụ mất đầu...

Ông Già:

Lão chết rất bình yên

Người Què:

Còn cô ta ?

Ông Già:

Rồi hưởng thú đoàn viên
Với chồng cũ trong những ngày còn lại

Người Què:

Không thể được !
Tôi hiến cụ cách từ trần êm ái

Ông Già:

Mảnh thân già từng xẻo cũng không đau
Vì không còn nghĩa lớn đội trên đầu
Đầu có rụng, ầu cũng là thoát nợ

Người Què:

Từ lúc ra đời, đầu liền với cổ
Không lẽ gì lại để cái đầu rơi
Xuống âm ty, bố mẹ hỏi: Đầu rồi ?
Tao sinh ra mà có cái đầu to lắm !
Mất đầu rồi ? - Cụ biết trả lời sao ?
Chúa Nguyễn ngoài kia mài sắc lưỡi đao
Tôi hiến cụ cách từ trần êm ái

(Ghé sát tai cụ già nói nhỏ)

Ông Già *(nhè nhẹ lắc đầu)*

Sao đành tâm !

Người Què:

Không, cụ phải làm ngay
Chạm một khắc e đảo điên thời cục
(Móc thắt lưng, lấy ra một gói giấy đỏ)
Cách ba năm, có một viên quản ngục
Bán cho tôi một vị thuốc dưỡng nhan
Chờ khi nào nổi bệnh chán trần gian
Pha vào nước, uống một liều sẽ khỏi

Ngân ấy ngày đã vui cùng bóng tối
Vẫn thèm trông thế sự đổi thay màu
Nên thuốc này chưa đựng đến lòng đau
Êm ái lắm, ngọt như lời ân ái
Thơm như sữa mẹ hiền ngày bé dại
Vừa uống xong thoát đã biến trời tiên
Hồn phiêu diêu trong hương sắc u huyền
(Chìa gói thuốc cho Ông Già và chỉ vào bình nước ở xó tường)

Đã đến lúc vị thuốc này đặc dụng
Chỉ nó chữa được nan y bách chứng
Riêng đêm nay nó trị bệnh loạn ly
Thuốc "thái bình" thừa lão trượng
Ông Già *(cầm gói thuốc suy nghĩ. Xa xa có tiếng khánh dồn dập lẫn tiếng trống)*

Người Què:

Vũ Tướng Quân sắp đến, pha thuốc đi !
Mời cô gái uống một liều bất tử
(Ông Già còn dùng dằng. Tiếng trống gần lại)
Liều thuốc này chữa mười người cũng đủ
Cụ đừng lo không thoát nợ trần gian

(Một lát im lặng)

Giờ đã đến, cụ liệu đường tự xử
Và đưa hồn liệt nữ lên gò xanh
Trong ngục này, tôi ở lại một mình
Chúc nhị vị siêu sinh về cõi Phật.

(Tiếng trống đổ hồi. Bị thôi miên vì giọng nói mãnh liệt của Người Què, Ông Già đổ cả gói thuốc vào bình nước, nhưng lão vẫn ngập ngừng, đứng nhìn Người Què. Kiều Loan ra)

Đoạn 12

Kiều Loan *(tươi cười):*

Tôi vừa thoáng giấc mơ êm ái nhất
Cùng người xưa lơ lửng xứ hoa hương
Nghìn tiên chấp chới y thường
Vợ chồng phiêu lãng trên đường giảng xanh
Chợt tỉnh dậy môi se và miệng đắng
Đầu nóng ran như một người cảm nắng
Mà trong tâm như đốt lửa bùng bùng...
Quản ngục ơi ! Tôi khát nước vô cùng !

Người Què:

Có nước lã, mời cô nương tạm uống

Kiều Loan *(cười nụ):*

Vâng, tôi biết, nước của trời mưa xuống
Cho tôi nguôi cơn sốt cháy buồng gan.
(Người Què ra hiệu, Ông Già bưng bình nước đến trước mặt Kiều Loan)

Ông Già:

Mời cô nương !

Kiều Loan:

Xin cảm tạ muôn vàn !

(Bưng bình nước)

Tôi với cụ chẳng may cùng bị bắt

Một chiều qua đã cùng đem nước mắt
khóc hão huyền cái chết của người xưa
Thì hôm nay có một bát nước mưa
Xin chia sẻ...

(Tiếng trống vẫn dồn dập)

Ông Già:

Vâng, lão xin uống trước
Chứ đợi lười gươm Nguyễn Ánh...nhục vô cùng

Kiều Loan:

Đừng uống cạn !

Người Què:

Chỉ một hớp là xong
Bình nước ấy đủ mười người mát mẻ

Ông Già *(uống xong, lão đảo):*

Lão không say ! Lão theo hầu tiên đế
Uống hớp nước này lão đến hoàng cung
Ngậm oán hờn, nhổ xuống mặt Gia Long !
(Ngã chúi vào một xô, nằm chết như người ngủ)

Kiều Loan:

Người thứ hai uống nước mưa mát ruột
Là ai nhỉ ?

Người Què:

Là cô nương và chỉ có cô nương !

Kiều Loan *(cười nhạt):*

Tôi vào đây, chân còn vướng bụi đường
Chưa đáng mặt uống một liều bất tử
(Dần giọng)

Người thứ hai là ông !

Người Què *(không ngờ):*

Ô liệt nữ !

Nói lạ lùng thay !

Kiều Loan:

Tôi nói lẽ thường thôi
Vi thuốc độc này ông muốn giết tôi
Hai chúng ta thù gì nhau không nhỉ ?
Ông ném trước đi !

Người Què *(lạnh lùng):*

Không gan chày ruột sôi
Không lo phiền, không thất vọng chán đời
Có việc gì phải uống !

Kiều Loan:

Hừ, ba năm tù ngục
Đã mài mòn chí lớn, ông đã quên
Những ngày xưa theo Quang Trung dẹp giặc
Ăn cơm hầm của Gia Long, ông đã hóa đê hèn
Đã bị bắt chỉ có hai đường thoát
Một là mắng kẻ thù rồi tự sát
Hai: Trốn ra theo sự nghiệp lâu dài
Chứ như ông ! Vào ngục để yên ngồi
Giương mắt ếch nhìn Gia Long thẳng trận !

Triết lý yếu hèn, tâm tư ngớ ngẩn
Thì dù không gan cháy ruột sôi
Cũng nên dùng hớp nước này thôi !

Người Què:

Nghĩ xem đã... !

Kiều Loan:

Trống xuất quân gần lắm !
Đánh trận này Gia Long không thể thắng
Ta thắng Gia Long ngay giữa ngực này
Ông là người vô dụng, uống đi ngay !

Người Què:

Cô nương nói dễ lọt tai đấy chắc ?

Kiều Loan (*rút khăn kiểm giấu trong ngực áo, giọng lên*):

Ta có thanh gươm sắc

Sẽ giúp ông thoát trần gian tức khắc !

Người Què (*bị bất ngờ*):

Ừ mà cô nương bàn tính cũng kỹ càng
Trong ngục tù mà ăn nói nghênh ngang
Cũng vô ích. Trốn ra thì chẳng được !
Một chân què có ai đi từng bước
Mà đuổi theo chí lớn của ngày xưa ?
Gươm sắc của cô nương tôi chẳng chối từ
Gươm lạnh lắm...! Uống nước này ấm bụng...

(*Bưng bình nước uống*)

Sáng sớm mai nếu cô nương còn sống
Tôi gửi lời vĩnh biệt Vũ Tướng Quân
Vĩnh biệt chúa vua, vĩnh biệt quyền thần
Không vĩnh biệt những người dân trung hậu
Hồn ta đây sẽ nhập vào trong máu,
Trong mắt sáng đời sau, hồn sẽ mở to
Để nhìn xem ai xấu, tốt, hiền, ngu ?

Kiều Loan:

Vào trong kia mà nhắm mắt, phàm phu !
Người Què (*lảo đảo đi sang gian ngục bên cạnh cười to*)
Kẻ phàm phu cũng chỉ là giấc mộng !
Chào cô nương !... (*tiếng trống lại dồn dập*)

Đoạn 13

(*Một lát Vũ Tướng Quân vào gọi to*)

Vũ Tướng Quân:

Kiều Loan ơi có nghe chẳng tiếng trống
đã xa rồi, quân sĩ đã lên đường
Đi ngay thôi, mau trở lại quê hương !

Kiều Loan:

Kìa, thiếp tưởng sẽ có ông Hiệu Úy
Đưa thiếp đi cho đỡ vướng chân chàng ?

Vũ Tướng Quân:

Quan Hiệu Úy...Chao ôi !...

Kiều Loan:

Cũng chết rồi chẳng ?

Vũ Tướng Quân:

Sao nàng biết ?

Kiều Loan:

Tâm linh tôi đoán thế
Dưới triều Gia Long, người có nghĩa có tình
Đều chết thảm thương, đều chịu cực hình
Đều mang tiếng loạn thần và tặc tử !

Vũ Tướng Quân:

Nàng đoán không sai, chao ôi, Hiệu Úy
Vì bênh vực phu nhân ngay giữa công đường
Việc đến tai chúa thượng...đáng chí tôn
Đã hạ chỉ chém đầu ngay trước bệ
Lúc giờ tuất vừa qua !..

Kiều Loan:

Gia Long nhân đức nhĩ !
Thế còn chàng ? Chàng xót thương Hiệu Úy
Hay đồng tình với Chúa giết quan hầu ?

Vũ Tướng Quân:

Thôi, chuyện triều đình ta sẽ nói sau
Trống giục giã, lên đường ngay kéo muện

Kiều Loan (khóc đau đớn):

Quan Hiệu Úy...tuổi xuân còn mơn mớn
Đã chết rồi...đã chết vì thương tôi !

Vũ Tướng Quân:

Đức vua ta nhân đức với muôn người
Nhưng phải chém những kẻ nào có lỗi
Những gian thần !

Kiều Loan:

Thương một người vô tội
Là mang tiếng gian thần ! Chàng đấy thì sao ?
Chàng thương xót tôi, liệu có mất đầu ?
Giữ được đầu, có được phép thương nhau ?
Có được phép nhớ tình xưa, nghĩa cũ ?
Còn vợ hiền, liệu có còn áo mũ ?
Mất cân đai, tình có vẹn tròn không ?
Chàng nói ngay đi, cho thiếp yên lòng

Vũ Tướng Quân:

Ta là cánh tay trung thành của Chúa Thượng
Dù thương nàng, ta còn mang nghĩa lớn
Diệt Tây Sơn.

Kiều Loan (nghiến răng):

Trời ơi ! Nghĩa lớn !

(Bên ngoài, tiếng trống giục, tiếng hò reo vang dậy. Ngục Quan hấp tấp chạy vào, run rẩy cúi đầu).

Đoạn cuối cùng

Ngục Quan:

Bẩm...tướng quân !..

Vũ Tướng Quân:

Việc gì đó ? Ngục Quan ?

Ngục Quan (hốt hốt):

Nguy lắm rồi...đấy...tiếng thét ầm vang

Mấy nghìn dân kinh kỳ đang nổi loạn

Vũ Tướng Quân:

Ai nổi loạn ?

Ngục Quan:

Họ có bọn Tây Sơn dũng cảm cầm đầu

Họ đòi mở cửa tù, đòi giảm thuế

Đòi chém các quan...Tiếng trống giục mau...

Có thánh chỉ triệu Ngài ra đánh dẹp

Vũ Tướng Quân:

Dân nổi loạn... ? Làm gì, quân tằm tét !

Cho người lui. Ta phụng mệnh, sẽ ra ngay.

(Ngục Quan vái chào đi ra. Vũ Tướng Quân tiến nhanh lại cầm tay Kiều Loan)

Vũ Tướng Quân:

Dân nổi loạn rồi, tôi phải ra tay

Dẹp bằng hết. Phu nhân cầm vạt áo

Theo tôi đi.

Kiều Loan (co tay lại):

Dân nổi lên như bão

Vì Nguyễn triều đi ngược lại lòng dân

Chàng nghe tôi, đừng ra lệnh xuất quân

Đừng chém giết những người dân vô tội !

Vũ Tướng Quân:

Đó là giặc ! Nàng biết đâu dám nói ?

Ta là cánh tay trung liệt của triều đình

Phải dẹp bằng tan quân phiến loạn kinh thành

Theo ta đi, nhanh lên ! *(định đi)*

Kiều Loan (quắc mắt thét to):

Đứng lại !

Cánh tay Nguyễn triều, cánh tay quỷ quái !

Thật hết rồi !

(Nhanh như cắt, Kiều Loan phóng gươm đâm giữa ngực Vũ Tướng Quân. Vũ thét lên và ngã xuống)

Vũ Tướng Quân:

A ! Kiều Loan ! Ai ngờ !...

Kiều Loan:

Tên Kiều Loan giờ mới đáng gọi to

Mà nhắm mắt !

Vũ Tướng Quân (gượng dậy):

Kiều Loan...nàng giết tôi...

Máu này phun ngực tôi

Dòng máu mười năm trăm sông nghìn núi

Dòng máu xưa nàng âu yếm chăm nuôi

Tôi đã phụ nàng ! Trời ơi ! Ánh lửa

Trống giục ngoài kia. Nhà ngục mở

Ngày mai trời sáng lối quê hương

Nàng có về không ? Xin lượng thứ !

Đời tôi còn có chút tình thương ?

(Ngã xuống, cố ngóc đầu lên, yếu ớt. Trong khi đó Kiều Loan trừng mắt nhìn bàn tay mình, rồi đi men nhà ngục. Nàng ôm ngực chồng, xoa tay như muốn bịt kín vết thương đang ứa máu)

Vũ Tướng Quân:

Thôi, nàng ở lại ! Xin đừng kể
Câu chuyện đôi ta ở dọc đường
Tôi chỉ xin nàng hai giọt lệ
Cài trên lá cỏ...phía quê hương...

(Vũ Tướng Quân nhắm mắt, Kiều Loan bỗng khóc oà, vừa khóc vừa vuốt mắt cho chồng. Tiếng trống, tiếng reo hò càng mạnh. Một lát Kiều Loan đứng dậy, cầm bình thuốc độc, nâng lên miệng uống hết. Nàng bỗng trợn mắt sáng rực, the thé một chuỗi cười ghê rợn, bước đi chuệnh choạng, giọng lúc đầu còn vang dội, sau yếu dần, yếu dần)

Ô này xanh biếc cõi âm
Chàng đi nghìn dặm, em nằm mây cao
Nhờn nhớ nhan sắc máu trào...
(Lại hát ru, cúi xuống vỗ lên vai chồng)
Mời chàng...lên giải mây cao
Bẻ phăng gương báu, trôi vào mộng xưa
Ngựa hồng ai cưỡi bao giờ ?
Xe ai chuyển bánh trăng mờ đêm nay ?
(nói) Thương chàng em dại em say
Lòng em ngầy ngất với ngày biệt ly
(Giọng yếu dần)

Âm cung hò hẹn những gì
Tướng quân tung máu...ô kìa !...
Em đã nguôi quên
Van chàng...xóa bỏ ưu phiền...

(Kiều Loan thổn thức nhe nhẹ...ôm xác chồng, bé hẳn vào lòng...đăm đăm nhìn, đôi mắt đã dại đi...Một lát, nàng gục đầu xuống ngực Vũ, chết)
Hạ Màn

HẾT

Khởi bút: Tháng 2.1942

Sửa sang hoàn chỉnh kịch bản: Tháng 5.1943